

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTES
AUSTRUMEIROPAS JAUNĀKO LAIKU KATEDRA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3.kursa students

Andis Rubeniņš

Studenta apliecības nr. ar11051

**16. Jelgavas aizsargu pulka kultūras aktivitātes
(1921-1940)**

BAKALAURA DARBS

Darba zinātniskais vadītājs:

Dr. hist., profesors Ilgvars Butulis

RĪGA 2014

Saturs

Anotācija	2
Ievads	3
Avotu un literatūras apskats	6
1.Latvijas Aizsargu organizācijas raksturojums	12
2. Jelgavas aizsargu pulka un tā darbības vietas raksturojums	19
2.1. Jelgavas apriņķa raksturojums.....	19
2.2. Jelgavas aizsargu pulka veidošanās.....	20
2.3. 16. Jelgavas aizsargu pulka sastāvs.....	24
3. Pulka darbība kultūras jomā	27
3.1. Pulka rīkotie pasākumi.....	28
3.2. Teātra, muzikālās un deju grupas.....	32
3.3. Aizsargu nami.....	36
3.4. Lekcijas un lasījumi.....	38
4. Aizsardžu darbība kultūras jomā	41
4.1. Jelgavas pulka aizsardžu darbība.....	43
Secinājumi	48
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	50
1.pielikums	54

Anotācija.

Pētnieciskais darbs veltīts 16. Jelgavas aizsargu pulka izpētei, galvenokārt pievēršoties pulka nodaļu kultūras aktivitātēm. Darba hronoloģiskās robežas ir no 1921. gada augusta līdz 1940. gada jūnijam, ko nosaka Iekšlietu ministrijas izdotie noteikumi, ar kuriem tiek atļauta aizsargu darbība kultūras jomā un aizsargu organizācijas likvidēšana pēc Latvijas okupācijas 1940. gada vasarā. Darbā ir atspoguļota Jelgavas aizsargu darbība atsevišķu pagastu, apriņķa, un visas aizsargu organizācijas kontekstā. Caur sniegtajiem pulka kultūras aktivitāšu piemēriem pētījums ļauj izprast aizsargu organizācijas un Jelgavas pulka nozīmi lauku reģionu sabiedriskās dzīves attīstībā. Vēl jo svarīgāk, tas ļauj saprast organizācijas un attiecīgā pulka nozīmi K. Ulmaņa autoritārā režīma ideoloģijas popularizēšanā.

Annotation.

This paper is devoted to the studies of the 16th Jelgava aizsargi regiment, mainly focusing on the cultural activities of the regiment's units. The chronological borders of this paper are marked by August 1921 to June 1940, in accordance with the rules issued by the Ministry of the Interior, allowing the regiment's activities in the field of culture, till the organization's disbandment upon the occupation of Latvia by the Soviet Union in summer of 1940. By providing examples of the regiment's cultural activities, this research allows to understand the importance of the 16th Jelgavas aizsargi regiment and the organization itself in the development of the cultural life in the rural areas. More importantly, it provides an understanding of the organization and its regiment's role in the ideology of the authoritarian regime of Kārlis Ulmanis.

Ievads.

Beidzoties Pirmajam pasaules karam, brīvību ieguvušās valstis ieguldīja visus spēkus neatkarības nosargāšanai. Valstu bruņotie spēki bija aizņemti frontē, tas nereti radīja sociālas problēmas valsts iekšienē. Tā kā jaunās valstis nebija pilnībā izveidojušas iekšējās kārtības nodrošināšanas institūcijas, lauku rajonos uzplauka noziedzība. Lai cīnītos ar noziedzniekiem, vietējie iedzīvotāji veidoja paš aizsardzības vienības. Vienību nozīmi novērtēja arī jaundibināto valstu valdības, kuras drīz vien aizsāka vispārēju šādu aizsardzību vienību dibināšanu lauku teritorijās. Tomēr šādu paramilitāru aizsardzības vienību veidošanās aizsākumi meklējami vēl pirms 1. pasaules kara – poļu apdzīvotajā Galīcijā tika izveidoti *Zwiqzek Strzelecki*. Tās bija militāras vienības, uz kuru bāzes Pirmajā pasaules kara sākumā veidojās t.s. „Poļu Leģioni” ar Jozefu Pilsudski priekšgalā. Arī Somijā pilsoņu kara laikā izveidojās brīvprātīgās aizsardzības vienības *Suojeluskunta*. Var droši apgalvot, ka šīs organizācijas bijušas kā paraugs Baltijas valstu paramilitārajām organizācijām.

Latvijā šādu aizsardzības vienību veidošanās sākās drīz pēc tās neatkarības pasludināšanas. Ar K. Ulmaņa un iekšlietu ministra M. Valtera 1919. gada 20. martā izdotajiem „Noteikumiem par aizsargu nodaļām pagastos”, tika formulēti pirmie un galvenie aizsargu pienākumi – uzturēt kārtību frontes aizmugurē. Tomēr paralēli kārtības uzturēšanai, jau no to izveides sākuma, aizsargi iesaistījās vietējās sabiedrības kultūras dzīvē, kļūstot par galvenajiem kultūras dzīves attīstītājiem. Pēc kara stāvokļa atcelšanas aizsargu saistību ar kultūras dzīves attīstību apstiprināja 1921. gada 18. augustā izdotais Iekšlietu ministrijas rīkojums – atļaut aizsargiem rīkot priekšlasījumus, kursus un lekcijas. Nākošajās divās desmitgadēs aizsargu organizācija kļuva par lielāko paramilitāro organizāciju valstī, izveidojot 19 pulkus. Aizsargi turpināja pildīt savas militārās funkcijas, paralēli veicot aizvien aktīvāku darbību kultūras jomā, tādā veidā padarot organizāciju par vienu no nozīmīgākajām organizācijām starpkaru perioda Latvijā.

Bakalaura darba tēma ir aktuāla, jo, lai gan Latvijas Aizsargu organizācija (*turpmāk tekstā LAO*) ir plaši pētīta, veiktie pētījumi nav devuši ieskatu atsevišķu pulku darbībā, galvenokārt, pievēršoties atsevišķiem LAO aspektiem. Autors izvēlējās apskatīt tieši Jelgavas aizsargu pulku, jo tas, kā viens no aktīvākajiem pulkiem, labi parāda aizsargu organizācijas nozīmi kultūras dzīves attīstībā pirmās Latvijas Republikas laikā. Vērtīgi ir pētīt aizsargu darbību tieši Jelgavas apriņķī, kā vienā no latviešu zemniecības bagātākajiem apriņķiem. Kā arī Jelgava ir viens no apriņķiem, kuru visvairāk skāris Pirmais pasaules karš un no tā izrietošā karadarbība, bēgļu kustība u.c.

Pētījuma hronoloģiskā robeža ir no 1921. gada 18. augusta, kad iekšlietu ministrs A. Bergs izdod rīkojumu, ar kuru aizsargu nodaļām tiek atļauts rīkot priekšlasījumus, kursus un lekcijas, līdz ar to iezīmējot to darbības sākumu kultūras jomā līdz 1940. gada 8. jūlijam, kad tika pieņemts likums par aizsargu organizācijas pilnīgu likvidēšanu.

Bakalaura darba mērķis ir sniegt 16. Jelgavas aizsargu pulka darbības raksturojumu, īpaši akcentējot pulka kultūras aktivitātes. Un skaidrot, cik lielā mērā Jelgavas aizsargu pulks ir ietekmējis Jelgavas apriņķa pagastu, Jelgavas pilsētas un visa Zemgales reģiona kultūras dzīves attīstību.

Lai varētu sasniegt izvirzīto mērķi, precīzi jādefinē, ar ko šajā pētījumā ir domāts termins „*kultūras aktivitātes*”. Terminam „*kultūra*” ir plaša nozīme, no latīņu valodas *Cultura* – kopšana, apstrādāšana, audzināšana, ir viss, ko cilvēku sabiedrība radījusi ar cilvēku fizisko un garīgo darbu.¹

Tomēr kultūrai mūsdienās ir daudzi skaidrojumi. Tā ir vēsturiski nosacīta sabiedrības un cilvēka dzīves un darbības organizācijas tips un forma, kā arī sabiedrības un cilvēka materiālo un garīgo vērtību kopums (cilvēcei, cilvēku grupām, arī kādam laikposmam, sabiedriski politiskai formācijai); cilvēku garīgās dzīves sfēra.²

Kā redzams, kultūras jēdzienam ir daudz un dažādu skaidrojumu. Šajā pētījumā „*kultūras aktivitātes*” skaidrotas pēc paša 16. Jelgavas aizsargu pulka arhīva materiālos pieejamā skaidrojuma. Tajā kultūras aktivitātēs ietilps – aizsargu rīkotie pasākumi (sarīkojumi, svētku un atceres dienu organizēšana), izglītojošā darbība (kursu rīkošana un dalība tajos), dalība pašdarbības pulciņos (kori, ansambļi, pūtējorķestri, tautas deju kopas un dramatiskie teātra pulciņi), kā arī aizsardžu darbība, kas apskatītajos avotos pilnībā sasaistīta ar pulka kultūras aktivitātēm.³

Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, tika noteikti šādi uzdevumi:

- 1) izpētīt problēmas historiogrāfiju par LAO, iepazīties ar organizācijas vēsturi un galvenajiem darbības virzieniem;
- 2) izpētīt npublicētos un publicētos avotus, kuri sniedz ziņas par 16. Jelgavas aizsargu pulku;
- 3) sistematizēt un analizēt iegūto informāciju par Jelgavas aizsargu pulka kultūras aktivitātēm;
- 4) pēc iegūtajām atziņām, izdarīt secinājumus par pulka kultūras darbības nozīmi kā nodaļu, tā visa apriņķa kontekstā.

¹<http://vesture.eu/index.php/Kult%C5%ABra>

²<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=kult%C5%ABra>

³LVVA 3700.f.,1. apr., 763.l., 5.lp.

Autors pētījumu strukturāli ir sadalījis 4 nodaļās:

1. nodaļā veikts vispārējs LAO raksturojums. Nodaļā izklāstīts organizācijas izveides, galvenie uzdevumi un to attīstības, tiesiskā stāvokļa problemātikas un organizācijas nozīmes atspoguļojums vēstures historiogrāfijā.

2. nodaļā veikts vispārējs Jelgavas apriņķa un 16. Jelgavas aizsargu pulka raksturojums. Izklāstīta pulka struktūra, tā izveide un attīstība, kā arī pulka specifika visas organizācijas līmenī.

3. nodaļā apskatītas 16. Jelgavas aizsargu pulka kultūras aktivitātes, pievēršot uzmanību tādiem kultūras virzieniem, kā pasākumu rīkošana, izglītojošu lekciju un apmācību rīkošana, pašdarbnieku kolektīvu darbība, kā arī aizsargu namu problēmu;

4. nodaļā apskatīta Jelgavas aizsargu pulka aizsardžu darbība, to nozīme aizsargu pulka un apkārtējās sabiedrības kultūras dzīves attīstībā.

Bakalaura darba izstrādei nepieciešamā informācija pamatā ir iegūta no Latvijas starpkara perioda preses un literatūras materiāliem, Latvijas Valsts vēstures arhīvā pieejamajiem avotiem un starpkaru, trimdas un mūsdienu Latvijas vēsturnieku grāmatām un publikācijām zinātniskajos periodikas izdevumos.

Avotu un literatūras apskats.

Avoti.

Nozīmīga informācija par 16. Jelgavas aizsargu pulku ir atrodama Latvijas Valsts vēstures arhīvā (LVVA), Jelgavas aizsargu pulkam atvēlētajā 3770. fondā ir atrodama daudzveidīga informācija par pulka darbību. Kopumā šajā fondā ir iekļautas apmēram 1000 lietas, kuru saturs pārsvarā ietver komandiera izdotās instrukcijas, pavēles un sarakstes starp pulka komandieri un nodaļu priekšnieku. Tāpat fondā ir iekļautas aizsargu štāba instrukcijas un nolikumi, pieejami plaši statistikas dati par pulka izdevumiem, (kuri ir atrodami pulka atskaišu grāmatās) un iekļautas atskaites par kultūras un sporta pasākumu norisi un rezultātiem, kas ir ļoti noderīgi šī darba tēmas pētījumā.

Arhīva materiālu stāvoklis vērtējams dažādi. Liela daļa materiālu bija labi saglabājušies – materiāli nebija izbalējuši vai sabojāti. Vislabāk saglabājušies bija mehāniski izdrukātie teksti, sliktāk – ar roku rakstītie fonda materiāli. Lai gan vairums ar roku rakstīto avotu bija viegli salasāmi, pastāv ievērojama daļa materiālu, kurus ir grūti salasīt autora rokraksta īpatnību, rakstāmriku un papīra kvalitātes dēļ. Bija sastopami dažādas kvalitātes un veida papīri, kā arī informācija tika rakstīta gan ar pildspalvu, gan ar parasto vai krāsu zīmuli. Jāatzīmē, ka, lai gan 30. gadu otrajā pusē lielākā daļa materiālu bija mehāniski drukāti, joprojām bija sastopami daudz ar roku rakstīti materiāli.

Lielākā fonda lietu daļa bija saistīta ar komandieru izdotajām pavēlēm, kuras nebija saistītas ar pulka kultūras vai sporta dzīvi, tādēļ tuvāk apskatītas un izpētītas tās lietas, kurās bija iekļauta informācija par pulka darbību tieši kultūras un sporta jomās.

Vērtējot arhīva materiālos iegūtās informācijas uzticības līmeni, secināms, ka izpētītie avoti sniedz maksimāli objektīvu un patiesu informāciju. Pirmais avotu patiesuma apliecinājums ir pulka komandiera vai nodaļu priekšnieka paraksts un datums, kad attiecīgais dokuments ir sastādīts. Retākos gadījumos dokumenta autentiskumu apliecina zīmogs vai zīmogmarka.

Tipiska dokumenta struktūrā ietilpst: kreisajā augšējā stūrī gandrīz vienmēr ir norādīts dokumenta sūtītājs, viņa pakāpe un ieņemamais amats, tālāk seko dokumenta sastādīšanas datums un dokumenta numurs. Dokumenta centrā ir sniegta galvenā informācija. Dokumenta apakšā ir dokumenta apstiprinājums – attiecīgā dokumenta sastādītāja paraksts. Pastāv vairāki apstiprinājuma veidi: 1. dokumentu paraksta pulka komandieris, nodaļu priekšnieks. 2. pulka adjutants vai saimniecības pārzinis. 3. gan pulka komandieris un viņa vietnieks. Secināms, ka visobjektīvāk vērtējamā informācija tajos dokumentos, kuru ir parakstījušas divas personas. Piemēram, parakstījis komandieris un blakus ir komandiera vietnieka apstiprinājums. Tomēr daudzos gadījumos, sakarā ar to, ka komandieris savu izdoto pavēli izsūtīja visām nodaļām,

viņš parakstīja tikai dokumenta oriģinālu. Pārējās kopijas, kuras izsūtīja visiem nodaļu priekšniekiem, bieži vien parakstīja tikai komandiera palīgs. Tā kā ar šīm pavēlēm komandieris vēlējās koordinēt visa pulka darbību, jāuzskata, ka šī avotu grupa ir uzticama.

Otra svarīgā arhīva materiālu grupa ir pulka statistikas ziņa un pārskati par to darbību un saimniecisko daļu. Lai gan katrai aizsargu nodaļai bija sava kase, jādomā, ka to kases grāmatās ir sniegta maksimāli precīza informācija, jo šādus dokumentus reizi pusgadā vai gadā pārbaudīja pulka saimnieciskais vadītājs, un pārbaudi parakstīja arī pulka vietnieks, retākos gadījumos pulka komandieris.

Vismazāk uzticamie avoti ir pulka nodaļu vai pašdarbības darbības pārskatu dokumenti. Šie dokumenti ir sliktākā kvalitātē, kā arī daļa nebija salasāmi. Bet, galvenokārt, kādēļ šos avotus nevarēja plaši izmantot, bija tajos trūkstošie dokumenta sastādīšanas datumi vai arī autoru paraksti.

Galvenais arhīva materiālu trūkums ir saistīts ar to sniegtās informācijas daudzuma disproporciju pētītajā laika periodā. Respektīvi, arhīva materiālos ir iegūstama plaša informācija par Jelgavas aizsargu pulka darbību tā pastāvēšanas pēdējos desmit gados no 1930. - 1940. gadam, bet par to darbības pirmajiem 10 gadiem informācija ir krietni mazāka un lielā mērā nedod pilnīgu priekšstatu par pulka darbību.

Nākamā apskatāmā vēstures avotu grupa ir **publicētie avoti**. Galvenais avots bija Eduarda Mauriņa 1930. gadā sastādītā pulka vēsture – „16. Jelgavas aizsargu pulks 1919. – 1929.”.¹ Ņemot vērā darba izstrādes laiku, jādomā, ka šajā pētījumā ir arī iekļauta informācija, kura nav vairs atrodamā arhīva materiālos. Šajā darbā apkopota informācija par Jelgavas pulka izveidi un tā darbību 20. gados, iekļauti statistikas dati par pulka lielumu, to rīkotajiem pasākumiem, ienākumiem un izdevumiem. Darbā iekļauta arī visas aizsargu organizācijas izveides vēsture, kā arī svarīgākie valdības pieņemtie aizsargu likumi un plašs Jelgavas aizsargu nodaļu fotogrāfiju klāsts. Jādomā, ka pētījumā sniegtā informācija ir uzticama, jo darba sastādītājam Eduardam Mauriņam ir ilgstoša militāra pieredze – viņš karadienestā atradies no 1917. – 1927. gadam, sasniedzot virsleitnanta pakāpi, no 1927. – 1934. gadam viņš bijis 16. Jelgavas aizsargu pulka komandiera palīgs, tādēļ viņam bijusi brīva pieeja pulka izdotajiem materiāliem.

Vēl viens vērtīgs LAO vēstures avots ir 1938. gadā Aizsargu štābā izdotie „*Likumi un noteikumi par aizsargu organizāciju*”. Šo darbu pilnā mērā var uzskatīt par vēstures avotu, jo 1. tajā nav sniegtas pētnieciskas idejas, 2. tajā ir apkopoti visi galvenie izdotie likumi līdz 1938. gadam.²

¹ Mauriņš, E. *16. Jelgavas aizsargu pulks: 1919. -1929.* Jelgava, 1930.

² *Likumi un noteikumi par aizsargu organizāciju.* Rīga. Aizsargu štābs. 1938.

Ļoti svarīga publicēto avotu grupa ir **starpkaru perioda prese**. Presē bija atrodama plaša informācija par visām pulka darbības sfērām. Visbiežāk parādījās nelieli apraksti par pulka rīkotajiem kultūras vai sporta pasākumiem, kā arī tika aprakstītas pulka militārās mācības, atsevišķu pulka aizsargu nopelni un statistiski dati par aizsargu personālu vai to finansēm (diemžēl šādi statistiski dati pārsvarā bija par atsevišķām nodaļām). Presē apkopojoša informācija par pulku parādījās reti.

Kā pirmais un svarīgākais laikraksts jāmin žurnāls „Aizsargs”, kas tika izdots no 1923. gada līdz 1940. gada vidum, kad Latviju okupēja PSRS, un iznāca katru mēnesi. Sākotnēji žurnālu izdeva Latvijas Aizsardzības biedrība (turpmāk tekstā LAB). Sākot ar 1928. gadu, biedrības ietekme žurnāla veidošanā sāka mazināties, tāpēc 1934. gadā žurnāls nonāca pilnīgā LAO pārziņā. Žurnāla popularitāte 20. un 30. gados nepārtraukti auga, ja 1923. gada 1. numura tirāža bija 1000 eksemplāri, tad 1939. gadā tie bija jau 35000 eksemplāri. No 1923. – 1927. gadam izdevumu rediģē Kristaps Upelnieks, G. Mīlbergs, J. Finkenšteins, un J. Indāns. No 1928.- 1933. gadam izdevumu vada LAB, LAO un Kara ministrijas redaklēģija, kuru vadīja Aleksandrs Plensners, Alfrēds Bērziņš, J. Lapkašs, E. Mednis, A. Oše, E. Jansons, bet no 1934. - 1940. gadam redakciju vada E. Mednis, V. Deglavs, J. Ķikulis, K. Šakars.¹ Jāatzīmē, ka ar 1935. gadu izdevējs ir aizsargu štābs, tādēļ izdevuma izdošana ir nonākusi LAO kontrolē.

Žurnālā bija iekļauti vispārīgi literāri raksti, militārais apskats, raksti par aizsargu dzīvi un sportu. Informācija par Jelgavas aizsargu pulku visbiežāk parādījās sadaļā „Chronicas”, kur bija apkopota informācija par katra pulka militārajām mācībām, svarīgākajiem kultūras un sporta notikumiem attiecīgajā mēnesī. Šī sadaļa regulāri tika iekļauta katrā mēnešrakstā tikai sākot ar 30. gadiem, tādēļ visplašākā iegūtā informācija par Jelgavas aizsargu darbību ir no žurnāla pēdējo piecu gadu izdevumiem.

Iekšlietu ministrijas oficiālais laikraksts „Policijas Vēstnesis” (1923 – 1926) sniedz svarīgu informāciju par aizsargu organizācijas darbības sākotnējiem gadiem, avīzes rakstos parādās statistiska un informācija par aizsargu pulku ienākumiem, rīkotajiem pasākumiem, kā arī par to militāro darbību un ieguldījumu noziedzības apkarošanā. Šajos statistikas datos atrodama arī informācija par Jelgavas pulka darbību.

Lai iegūtu plašāku informāciju par pulka darbību 20. gados, tika apskatīti arī citi laikraksti. Ņemot vērā laikrakstu plašo klāstu, informācija par Jelgavas aizsargu pulku tika meklēta interneta vietnē periodika.lv. Šajā vietnē pieejami laikraksti laika periodā no 1895. līdz 1957. gadam.

¹Petrovska, I. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma un tā ideoloģijas atspoguļojums žurnālos Aizsargs un Sējējs no 1936.- 1940. gadam*. Maģistra darbs. Rīga.2007.16 lpp.

Vērtīgs informācijas avots ir laikraksts „Zemgales balss”, kas tika izdots Jelgavā no 1924. līdz 1940. gadam 6 reizes nedēļā. Šis reģionālais laikraksts kalpoja par sava veida „Jelgavas Vēstneša” aizstājēju, jo „Jelgavas vēstnesis”, atšķirībā no citu pilsētu laikrakstiem, tika izdots tikai 1922. gadā. Līdzīgi kā žurnālā „Aizsargs”, arī šajā laikrakstā visplašākā iegūtā informācija par Jelgavas pulku attiecināma uz 30. gadu vidu. Informācija par Jelgavas pulka kultūras pasākumu rīkošanu visbiežāk parādījās laikraksta sadaļās „Jelgavas aizsargi” vai „Jelgavas aizsargu dzīve”. Laikraksta redaktori bija L. Griens, E. Blanks., V. Gedrovics, A. Burģis.

Laikrakstā „Latvijas Kareivis”, kurš iznāca laika periodā no 1920. līdz 1940. gadam, sākotnēji 3 reizes, bet jau no 1920. gada augusta 6 reizes nedēļā, iegūstama nepieciešamā informācija par Jelgavas pulka darbību 20. gados. Visbiežāk laikrakstā tika iekļauta informācija par pulka militāro darbību, bet parādījās arī informācija par Jelgavas pulka sporta un kultūras aktivitātēm.

Neliela apjoma informācija tika iegūta no laikrakstiem: „Rīts”, no Jelgavas apriņķa Auces pilsētā izdotā laikraksta „Auce”, „Iekšlietu ministrijas vēstnesis” laikrakstā.

Literatūra.

Lai labāk saprastu Jelgavas pulka darbību, svarīgi bija aplūkot arī publicēto literatūru par LAO. I. Butulis aizsargu organizācijas historiogrāfiju pēc rašanās laika un apstākļiem iedalījis 3 grupās.

1. LAO historiogrāfija laikā no 1919. gada līdz 1940. gadam.
2. Aizsargu organizācijas historiogrāfija latviešu emigrācijā rietumos.
3. LAO historiogrāfija Latvijā pēdējos divos gadu desmitos.¹

Šī pētījuma ietvaros tika apskatīti visu 3 grupu historiogrāfijas darbi.

Pie starpkaru perioda historiogrāfijas pieder iepriekšminētā Eduarda Mauriņa 1930. gadā sastādītā pulka vēsture – „16. Jelgavas aizsargu pulks 1919. – 1929.”. Šis darbs ir pirmais veiktais pētījums par pulka darbību, kurā autors ir centies gan izklāstīt pulka izveides un attīstības vēsturi, gan viņš ir sniedzis ieskatu pulka darbības virzienos.

Starp trimdas latviešu darbiem jāmin A. Lāča 1973. gadā Lielbritānijā izdotā grāmata „Ozolvīru pulki”.² Darbā iekļauti aizsargu organizācijas dokumenti un ilustratīvais materiāls, apskatīta aizsargu darbības attīstība, kā arī atsevišķi to darbības virzieni. Tomēr, ņemot vērā

¹Butulis, I. *Sveiki, aizsargi! Aizsargu organizācija Latvijas sabiedriskajā dzīvē 1919.-1940. gadā*, Rīga, Jumava, 2011. 13. lpp.

²Lācis, A. *Ozolvīru pulki*. – Linkolna, 1974.

A. Lāča darba izstrādes un izdošanas apstākļus, darbā izmantoto avotu klāsts ir diezgan mazs – pārsvarā izmantoti tikai žurnāla „Aizsargs” materiāli.

Arī E. Andersons, savā 1983. gadā Kanādā izdotajā grāmatā „Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture”,¹ ir devis īsu ieskatu par aizsargu organizāciju, akcentējot tieši aizsargu militāro darbību. E. Andersons ir sniedzis ieskatu arī aizsargu organizācijas izmērā, tomēr arī E. Andersona darbā izmantotie materiāli ir bijuši ļoti ierobežoti, tādēļ aizsargu organizācijas apskats nav visai plašs.

Kādreizējais Sabiedrisko lietu ministrs un aizsargu štāba daļas vadītājs Alfrēds Bērziņš memuāros „Labie gadi”² izklāsta savu lomu aizsargu organizācijā un sniedz priekšstatu par organizācijas apjomu, to darbību, sevišķi liekot uzsvāru uz aizsargu nozīmi lauku reģionos.

Plašāka aizsargu organizācijas izpēte sākās pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas. Ievērojamākie Aizsargu organizācijas pētnieki pēdējās divās desmitgadēs ir Ilgvars Butulis un Valters Ščerbinskis.

I. Butulis publicējis vairākus pētījumus par aizsargu darbību žurnālos „Latvijas Vēsture” un „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”. Šī pētījuma izstrādē īpaši nozīmīgi bijuši raksti – „Aizsargu sports Latvijā” (publicēts „Latvijas vēstures institūta žurnālā” 1996. gada 1. numurā), „Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda ir dziesmas” (publicēts „Latvijas vēstures” 1992. gada 4. numurā un 1993. gada 1. numurā). Pēdējā rakstā I. Butulis veicis ieskatu aizsargu darbībā kultūras jomā. Jāmin arī I. Butuļa pētījums par Latvijas aizsardzēm, kas publicēts „Latvijas valsts vēstures institūta žurnālā” 1997. gada 2. numurā.

Par pēdējo gadu svarīgāko Latvijas Aizsargu organizācijas pētījumu kļuvusi I. Butuļa 2011. gadā izdotā grāmata „Sveiki, aizsargi!”.³ Grāmatā iekļauti I. Butuļa iepriekšējie pētījumi par aizsardzēm, aizsargu darbību kultūras un sporta jomā. Autors analizē aizsargu vēsturi starptautiskā kontekstā, pievēršoties arī citu valstu paramilitārajām organizācijām – *Suojeluskunta* - Somijā, *Kaitselit* - Igaunijā, *Šauliu Sajunga* - Lietuvā, *Zwiazek Strzelecky* - Polijā. Šī darba izstrādes sākumā par ļoti vērtīgu jāatdzīst grāmata „Sveiki, aizsargi!” literatūras apskats, kurā I. Butulis devis norādes uz daudziem literatūras avotiem.

Valters Ščerbinskis sniedzis vērtīgu informāciju par aizsargu organizācijas avīciju un aizsargu īpašajām vienībām, kā arī devis ieskatu aizsargu organizācijas sadarbībā ar Lietuvas aizsargiem. Informāciju par aizsargu izveidošanas sākumposmu V. Ščerbinskis sniedz 1997.

¹ Andersons E. *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, Toronto, 1983.

² Bērziņš, A. *Labie gadi: Pirms un pēc 15. maija*. Grāmatu draugs, 1963.

³ Butulis, I. *Sveiki, aizsargi! Aizsargu organizācija Latvijas sabiedriskajā politiskajā dzīvē 1919.-1940. gadā*, Rīga, Jumava, 2011.

gada žurnāla „Latvijas vēsture” 4. numura publikācijā „Aizsargu klaušu dienests 1918. – 1921. gads”.¹

Darba izstrādes laikā ļoti noderīgi bija arī kādreizējo studentu izstrādātie pētījumi par LAO un ar to saistītiem aspektiem. Autors gribētu izcelt Aiņa Locika 2010. gadā veikto pētījumu „8. Daugavpils aizsargu pulks un tā darbība kultūras un sporta jomās (1923 – 1940)”,² kurā viņš ir pievērsies aizsargu pulka darbībai Latgales reģionā. Tāpat noderīgs izrādījās arī Ivetas Petrovskas 2006. gadā veiktais pētījums „Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma un tā ideoloģijas atspoguļojums žurnālos *Aizsargs* un *Sējējs* no 1936.- 1940. gadam”³, kurā autore veikusi žurnāla „Aizsargs” analīzi. Šī analīze bija noderīga gan žurnāla „Aizsargs” apskates laikā, gan tādēļ, ka šajā pētījumā bija sniegta vērtīga informācija par aizsargu organizācijas darbību.

Lai iegūtu priekšstatu par vispārējā laikmeta iezīmēm tika apskatīti arī tādi vispārējās Latvijas vēstures darbi kā A. Šildes „*Latvijas vēsture 1914–1940: valsts tapšana un suverēnā valsts*”⁴ un D. Bleieres, I. Butuļas, I. Feldmaņa, A. Strangas, A. Zundas „*Latvijas vēsture. 20. gadsimts*”⁵ Un lai iegūtu priekšstatu par Jelgavas aizsargu pulka darbības teritorijas raksturojumu tika apskatīti gan starpkaru perioda darbi (A. Maldupa „*Apriņķu un pagastu apraksti*”⁶ un Latvijas lauksaimniecības kameras izdotais „*Jelgavas apriņķis*”⁷) gan mūsdienu pētījumi (A. Tomašūna „*Jelgavas novada vēstures ainas*”⁸). Šajos darbos bija sniegti statistikas dati par apriņķa teritoriju, iedzīvotājiem un ekonomiku. Kā arī, tika veikts ieskats apriņķa vēsturē un virspusējs ieskats Jelgavas aizsargu pulka darbībā.

¹ Ščerbinskis, V. *Aizsargu klaušu dienests 1918.-1920.gadā*. Latvijas Vēsture. Jaunie un jaunākie laiki, 2007.

² Lociks, A. 8. *Daugavpils aizsargu pulks un tā darbība kultūras un sporta jomās (1923 – 1940)*. Maģistra darbs, Rīga, 2010.

³ *Jelgavas apriņķis*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1936.

⁴ Šilde, A. *Latvijas vēsture 1914–1940: valsts tapšana un suverēnā valsts*. Daugava. Stokholma, 1976.

⁵ Bleiere D., Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A. *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. - Rīga: Jumava, 2005.

⁶ Maldups, A. *Apriņķu un pagastu apraksti*, Rīga, Valsts statistiskā pārvalde, 1937..

⁷ *Jelgavas apriņķis*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1936.

⁸ Tomašūns, A. *Jelgavas novada vēstures ainas*. Izglītība. Jelgava. 1993

1.Latvijas Aizsargu organizācijas raksturojums.

Latvijas Aizsargu organizācijas pirmsākumi meklējami 1918. gada nogalē, kad tikai 17 dienas pēc Latvijas Republikas proklamēšanas, 5.decembrī Latvijas Pagaidu valdība izdeva noteikumus par iekšējās apsardzības noorganizēšanu un uzsāka Iekšlietu ministrijas veidošanu.² Izdotie noteikumi aicināja pašvaldības dibināt vietējo komunālo apsardzību. Šīm vienībām bija jābūt pakļautām Iekšlietu ministrijai un policijai. Tomēr arī bez šāda rīkojuma bija aizsākās pašdibinātu paš aizsardzību vienību veidošanās. Tādēļ jau 1918.gada 16.decembrī Pagaidu valdības iekšlietu ministrs Miķelis Valters izdod „aizrādījumus”, ar kuriem tiek legalizēta šādu vienību darbība.⁴

Tomēr 1919. gada situācija radīja nepieciešamību veidot kopēju kārtības uzturēšanas vienības lauku apriņķos. 20. martā Latvijas pagaidu valdības vadītājs K. Ulmanis un iekšlietu ministrs Miķelis Valters parakstīja noteikumus par aizsargu nodaļu izveidi pagastos.¹ Šis datums iezīmē Latvijas aizsargu organizācijas izveides sākumu.

Pamatojoties uz 20. martā pieņemtajiem noteikumiem, aizsargu galvenais uzdevums bija kārtības nodrošināšana frontes aizmugurē. Aizsargi pakļāvās policijai un Iekšlietu ministrijai. Līdzās noziedzības apkarošanai, aizsargi pildīja sargu pienākumus, darbojoties ceļu kontrolpostēnos un sadarbojoties ar policijas iestādēm.²

Pastāvošās karadarbības un Latvijas Pagaidu valdības grūtās pozīcijas dēļ, aizsargu vienību organizēšana nenoritēja raiti. To apliecina 21. jūlija iekšlietu ministra M. Valtera izdotais dokuments Nr.338, ar kuru ministrs mudināja ātrāk organizēt aizsargu nodaļas.³ Situācija pašos pagastos nebija labāka. Nereti Iekšlietu ministrijas izdotie noteikumi aizsargu nodaļās sasniedza ar nokavēšanos vai nesusniedza nemaz. Tādēļ, gluži kā 1918. gada nogalē, aizsargu vienībās bija novērojams separātisms – t.i., bieži vien nodaļu priekšnieki, vadoties pēc saviem uzskatiem, izdeva savus rīkojumus. Praktiski tas bija 20. marta rīkojuma pārkāpums, tomēr, vispārējās situācijas un vēl nesakārtotās Iekšlietu ministrijas darbības dēļ, šāda rīcība bija pieņemama.⁴

1919. gada nogalē un 1920. gada sākumā Latvija pagaidu valdības kontrolētajās teritorijās notika mobilizācija. Pagastos bija palikuši pārsvarā pavisam jauni vai vecāka gadagājuma vīrieši. 1920. gada 30. martā pieņēma rīkojumu, kas noteica, ka aizsargu darbība tiek aplikta ar klaušu dienestu.⁵ Klaušu kārtībā tika likvidēta uzņemšana pēc

¹Andersons E. Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture... - 471.lpp.

²Ščerbinskis, V. Aizsargu klaušu dienests... - 48. lpp.

³Butulis, I. *Sveiki, aizsargi!* ... - 21. lpp.

⁴Butulis, I. *Sveiki, aizsargi!* ... - 21. lpp.

⁵Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu pulks ... - 20. lpp.

šķiriskā principa, un turpmāk aizsargu nodaļās bija jāiesaistās visiem vīriešiem vecumā no 18 – 60 gadiem.¹ Par klaušu nepildīšanu draudēja sods līdz 10 000 rubļiem, vai arī brīvības atņemšana līdz 6 mēnešiem. Administratīvā kārtā sodu varēja uzlikt arī apgabala vai apriņķa priekšnieki.² Tomēr aizsargu darbību šajā laikā nevar pilnīgi uzskatīt par piespiedu darbu, nodaļās netrūka tādu vīrieši, kuri brīvprātīgi bija iesaistījušies dienestā.

Sākoties mobilizācijai, lielākā daļa spējīgo aizsargu ar militāru pieredzi tika iesaukti Latvijas armijā, tomēr aizsargu skaits nebija būtiski pazeminājies. Klaušu dienesta dēļ aizsargos bija iesaistīts liels skaits vīriešu, bet līdz ar to pazeminājās arī aizsargu vienību disciplīna un darbības spējas. Problēmas radīja arī pašas organizācijas vadības organizētības trūkums. Aizsargiem trūka ieroču, uz katriem 6 aizsargiem bija labi ja viena šautene vai bise.³

Aizsargu nozīme sāka samazināties ar 1921. gada 7. februārī, kad lielākajā daļā Latvijas teritorijas tika atcelts karastāvoklis.⁴ Kara stāvokļa atcelšanas dēļ, tā paša gada 18. jūnijā, iekšlietu ministrs izdod apkārtrakstu, ar ko atcēla aizsargu klaušu dienestu.⁵

1921. un 1922. gada laikā aizsargu vienību sastāvs ievērojami izmainījās. Atceļot klaušas, aizsargu skaits ievērojami saruka, bet to darbības spējas pieauga. Tas saistāms ar militārpersonu ieplūdumu organizācijā. Latvijas armijas demobilizācijas dēļ, aizsargu organizācijā iesaistījās liels skaits bijušo karavīru, kuri bija piedalījušies 1. pasaules karā vai Latvijas brīvības cīņās. Kopumā vairāk kā 60 – 70 % aizsargu bija militāra pieredze.⁶ Aizsargi kļuva disciplinētāki, to darbības spējas uzlabojās, aizsargu militārā pieredze atviegloja aizsargu rotu un bataljonu veidošanu.⁷ 1922. gada vidū apstiprināja aizsargu formastērpus un krūšu zīmes. Aizsargu vienības apvienoja pulkos. Tika izveidoti 19 aizsargu pulki (katrā apriņķī pa vienam) – Aizsargu štāba bataljons un Dzelzceļa aizsargu pulks, un aizsargu aviācijas pulks (kuri gan izveidojās vēlāk).⁸

Tomēr, neskatoties uz darbības spēju pieaugumu, gan Latvijas sabiedrībā, gan valdībā nebija skaidra aizsargu vajadzība un tās tiesiskie pamati. Karš bija beidzies, noziedzības līmenis laukos bija ievērojami samazinājies un iekšlietu struktūras pašas spēja uzturēt kārtību. Tādēļ Saeimā aktualizējās galvenie jautājumi par aizsargu

¹Ščerbinskis, V. Aizsargu klaušu dienests... - 48. lpp.

²Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu ... – 20. lpp.

³9. Lācis A. Ozolvīru pulki. – Linkolna, 1974.- 27. lpp.

⁴Butulis, I. Latvijas Aizsargu organizācijas tiesiskie likloči... – 24.lpp.

⁵Butulis, I. Sveiki, aizsargi! ... - 23. lpp.

⁶ Turpat.

⁷Lācis A. *Ozolvīru pulki.* – Linkolna, 1974. 28. lpp.

⁸Lācis A. *Ozolvīru pulki.* – Linkolna, 1974. 20. lpp.

organizāciju – 1. Vai Latvijas valstij ir nepieciešami aizsargi? 2. Kāda ir un kādai būtu jābūt aizsargu organizācijai? 3. Vai un cik lielā mērā aizsargi ir politizēti?¹ Saeima bija sadalījusies aizsargu organizācijas atbalstītājos un pretiniekos. Ja pilsoniskās partijas un daļa minoritāšu uzsvēra aizsargu nozīmi kārtības uzturēšanā, tad kreisās partijas – sociāldemokrāti, strādnieku un zemnieku frakcija šo nozīmi apstrīdēja, apgalvojot, ka policija pati spējot nodrošināt drošību.²

Arī paši aizsargi izteica vairākas problēmas par aizsargu organizācijas lomu pēckara periodā. Tos neapmierināja organizācijas tiesiskuma neskaidrība, neskaidrās funkcijas un pilnīgā pakļautība policijai.³ Lai risinātu organizācijas iekšējās problēmas, 1923. gada 26. augustā Rīgas Latviešu biedrības namā sanāca Latvijas Aizsargu I kongress. Kongress iezīmēja pagrieziena punktu aizsargu organizācijas attīstībā. Tajā, ar iekšlietu ministra akceptu, pirmo reizi tika formulēti aizsargu darbības virzieni. Pēc kongresā pieņemtā, aizsargiem bija jāņem dalība – *noziedzības apkarošanā, pilsoniski tiesiskās kārtības, miera un nacionāli valstiskās iekārtas uzturēšanā, militāri fiziskā audzināšanā un kulturāli nacionālu pasākumu sekmēšanā, kā arī armijas atbalstīšanā kara gadījumā ar ārējo ienaidnieku.*⁴

Neskatoties uz kongresā nolemtu, aizsargu vienības jau agrāk bija uzsākušas aktivitātes, kas nebija saistītas ar tās galveno pienākumu – kārtības uzturēšanu. Aizsargi pagastos jau no 1920. gada bija sākuši organizēt pasākumus. Šo darbību arī pamanīja Iekšlietu ministrija, un ar 1921. gada 4. jūnijā un 18. augustā pieņemtajiem iekšlietu ministra A. Berga apkārtrakstiem, aizsargu vienībām tika likumīgi atļauts rīkot kulturālus pasākumus.

20. gadu vidus saistāms ar aizsargu organizācijas strukturizēšanu un nostiprināšanu. Šajā laikā viens pēc otra notika aizsargu pulku karogu iesvētīšana, tā iezīmējot katra apriņķa pulka izveidi. Savs nopelns organizācijas sakārtošanā un attīstībā ir aizsargu priekšniekam pulkvedim L. Bolšteiņam. Viņa pārvaldes laikā no 1925. -1928. gadam aizsargu nodaļas tika apvienotas centralizētā Iekšlietu ministrijas aizsargu nodaļā. Ar L. Bolšteiņu priekšgalā aizsargi bija kļuvuši disciplinētāki un labāk apbruņoti, kā arī, ieturot neitralitāti, viņš bija izvairījies no aizsargu organizācijas politizācijas.⁵

Jau drīz pēc aizsargu organizācijas izveides, par ietekmi tajā cīnījās arī citas biedrības un politiskās partijas. Politiskajās partijās caur aizsargu organizāciju varēja piesaistīt sev atbalstītājus un sasniegt savus mērķus. Latvijas Aizsardzības biedrība (LAB) īpaši centās

¹Butulis, I. Sveiki, aizsargi! ... 36.lpp

²Turpat.

³Butulis, I. Latvijas Aizsargu I kongress - 23. lpp.

⁴Turpat. - 26. lpp

⁵Butulis, I. Sveiki, aizsargi! ... - 45.lpp.

iegūt pēc iespējas lielāku ietekmi pār aizsargiem, uzskatot tās par pašsaprotamām biedrības tiesībām. LAB dibināta 1921. gada 18. novembrī.¹ Tomēr drīz pēc tās dibināšanas tā bija nokļuvusi sliktā pozīcijā – 1923. gadā tās popularitāte strauji samazinājās, tā aizsargu organizācijā saskatīja iespēju šo situāciju labot. Biedrībai bija savs trumpis – tā bija izveidojusi ikmēneša žurnālu „Aizsargs”. Nevar noliegt, ka biedrības darbība daudzējādā ziņā ir ietekmējusi un virzījusi aizsargu organizācijas attīstību. Tā ietekmējusi aizsargu satversmes izveidi un pat G. Mīlbergam tika uzticēta aizsargu satversmes projekta rediģēšana.² Var teikt, ka LAB rūpējās par aizsargu organizācijas kulturālās darbības attīstību. Tās biedri nereti rīkoja lekcijas un kursus aizsargiem, viens no kaislīgākajiem lektoriem bija iepriekšminētais G. Milbergs, kurš, personīgi, līdz 1925. gadā vien bija novadījis 43 lekcijas dažādiem aizsargu pulkiem.³ Var apgalvot, ka no 1924. – 1926. gadam aizsargu organizāciju veidoja divi vadības centri – Iekšlietu ministrijas Aizsargu nodaļa un Latvijas Aizsardzības biedrība, kura organizācijas ideoloģisko pamatu praktiski noteica pilnībā. Šajā jomā lielu ieguldījumu tā deva, rīkojot dažādus kursus aizsargu izglītošanai. Tāpat tā vadīja galveno aizsargu laikrakstu- žurnālu „Aizsargs”.⁴

Sākotnēji labās attiecības starp organizāciju un biedrību pasliktinājās 20. gadu otrajā pusē. Nepārsteidzoši, ka aizsargu organizācijas vadībai nepatika šāda biedrības ietekme. Aizsargu priekšnieka Bolšteina vadībā aizsākās cīņa par noteicošo lomu aizsargu organizācijā. Svarīgs faktors bija žurnāla „Aizsargs” izdošana. Biedrība vēlējās palielināt savu ietekmi pār organizāciju, bet Aizsargu organizācija vēlējās pilnīgi pārņemt visas ar aizsargiem saistītās jomas, arī žurnāla „Aizsargs” izdošanu. Domstarpības tika atrisinātas 1928. gadā, kad žurnāla „Aizsargs” vadību sāka dalīt Iekšlietu ministrijas aizsargu nodaļa, LAB un Kara ministrija.⁵ Tomēr pēc 1928. gada Aizsardzības biedrība strauji zaudēja ietekmi aizsargu organizācijā.

Nākošais nozīmīgais notikums aizsargu organizācijai bija Kārļa Ulmaņa 1934. gada 15. maija apvērsums. Par aizsargu dalību tajā pastāv vairāki viedokļi. Viena vēsturnieku daļa uzskata, ka aizsargi tikuši ievilināti un apmānīti. Ka Kārlis Ulmanis apvērsumu skaidrojis kā aizsardzību pret sociāldemokrātu un komunistu plānotajiem uzbrukumiem. Otri uzskata, ka aizsargi labi apzinājušies savu rīcību un iebildumi pret notiekošo situāciju Latvijas valdībā jau bija veidojušies agrāk.⁶ Jādomā, ka otrs

¹Butulis, I. Latvijas Aizsardzības biedrības veikums Latvijas Aizsargu organizācijas izveidē ... - 25.lpp.

²Turpat. - 30.lpp.

³Turpat. - 29.lpp.

⁴Butulis, I. Sveiki, aizsargi! ... - 84.lpp.

⁵Butulis, I. Latvijas Aizsardzības biedrības veikums Latvijas Aizsargu organizācijas izveidē ... - 28.lpp.

⁶Butulis, I. Sveiki, aizsargi! ... - 70.lpp.

pieņemums varētu būt tuvāks patiesībai, jo aizsargu organizācijā jau no sākta gala bija likts uzsvars uz nacionālu ideoloģijas veicināšanu. Aizsargu goda šefs bija kara ministrs J. Balodis. Šī persona, gluži kā K. Ulmanis, aizsargiem bija ļoti liela personība. Tāpat var minēt arī aizsargu organizācijas norobežošanu no sociāldemokrātiem, kurus neuzņēma Aizsargu organizācijā.¹ Aizsargiem lauku teritorijās šādi sociāldemokrāti varēja šķist visai sveši, valstij naidīgi elementi.

Pēc 15. maija apvērsumu, aizsargi kļuva par Ulmaņa režīma favoritizētu organizāciju. Ulmanim šīs disciplinētās, militārās vienības varēja kalpot kā svarīgs režīma atbalsta punkts, tāpat caur to Ulmanis varēja izvērst plašu sava režīma propagandēšanu un īstenot savus kultūrpolitiskos mērķus.² Līdz ar valdības palielināto atbalstu aizsargiem, to darbība ievērojami palielinājās. Tie pārņēma likvidētu organizāciju un biedrību īpašumus. Arvien vairāk parādījās aizsargu organizācijas monopols attiecībā uz kultūras dzīves veicināšanu laukos. Ja pirms apvērsuma aizsargus varēja daļēji saukt par galveno kultūras dzīves attīstītāju laukos, tad pēc apvērsuma viņu loma jau bija neapšaubāma. Līdzīga situācija bija arī pilsētās, tomēr tur aizsargu organizācija neieguva tik lielu ietekmi kā pagastos.

Organizācija K.Ulmaņa režīma laikā tika izteikti politizēta. Režīms aizvien vairāk centās palielināt ietekmi pār organizāciju, K.Ulmanis tika iecelts par tās augstāko vadoni. Drīz pēc apvērsuma tika apturēta jaunu aizsargu uzņemšana. Tam par iemeslu bija veco aizsargu pārbaude, vai tie atbilst jaunā režīma prasībām, vai tie nav noskaņoti naidīgi. Tāpat arī pēc jauno aizsargu uzņemšanas atsākšanas, uzņemšanas prasības bija kļuvušas stingrākas.³ K. Ulmaņa apvērsums arī iezīmēja vairākas aizsargu organizācijas noteikumu un pārvaldes izmaiņas. 1936. gada 16. jūnijā K. Ulmanis paraksta Ministru kabineta aizsargu organizācijas likumu. Tā pirmais punkts: „*Pie lekšlietu ministrijas pastāv aizsargu organizācija, kuras augstākais vadonis ir Valsts Prezidents.*”⁴ Līdz ar to organizācija kļūst pilnīgi pakļauta Ulmanim. Drīz pēc apvērsuma Kārļa Ulmaņa valdība sāka izmantot LAO savas ideoloģijas izplatīšanai un nostiprināšanai. To apliecina 1935.gada 14.septembrī izdotie noteikumi par aizsargu pulku kultūras nozares vadītājiem, kas nodrošināja plānveidīgāku un centralizētāku darbu kultūras jomā.⁵ Aizsargu pulkiem bija

¹Butulis, I. Aizsargu jautājums Latvijas Saeimā (1922. - 1934.). Latvijas arhīvi, 1997,Nr.1. – 36. lpp.

²Butulis, I. Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas. I. *Latvijas Vēsture*, 1992, Nr. 4. - 26.lpp.

³Butulis, I. Sveikī, aizsargi... - 71.lpp.

⁴*Likumi un noteikumi par aizsargu organizāciju*. Rīga. Aizsargu štābs. 1938. – 3.lpp.

⁵Butulis, I. Latvijas Aizsargu organizācijas tiesiskie likloči... – 25.lpp.

jāsaskaņo savu priekšlasījumu saturs ar Iekšlietu ministrijas informācijas un propagandas nodaļu,¹ kura nereti pati nozīmēja vieslektoros iekļātajiem pasākumiem.

Lai gan pēc 15. maija apvērsuma tika izmainīti vairāki LAO tiesiskie pamati, secināms, ka tieši šajā periodā – trīsdesmito gadu vidū un beigās aizsargu organizācija sasniedza visaugstāko tās attīstības punktu. Tās pakļautībā netieši atradās arī tādās citas organizācijas, ka mazpulki.² K. Ulmaņa autoritārais režīms bija padarījis aizsargus par elitāru sabiedrības daļu, kurai bija savas privilēģijas. Iesaistīšanos LAO Ulmaņa autoritārā režīma laikā, varētu pielīdzināt iesaistīšanās posmam komunistiskajā partijā un komjaunatnē Padomju laikos. 30. gadu beigās jauniem ierēdņiem, karjeras izaugsmes veicināšanai, dalība LAO bija pašsaprotama. Tādēļ vien daudzi aizsargi, kuru lojalitāti aizsargu organizācijai demokrātijas laikā varēja apšaubīt, Ulmaņa laikā bija kļuvuši par priekšzīmīgiem Ulmaņa režīma aizsargiem.

Secināms, ka 20. gadu pastāvēšanas laikā LAO no vāji organizētām lauku iedzīvotāju vienībām bija izaugusi par militāri disciplinētu spēku. Aizsargu organizācija tās darbības laikā sastāvēja no 19 aizsargu pulkiem – pa vienam katrā apriņķī. Par aizsargu skaitlisko izmēru literatūrā ir sastopami atšķirīgi viedokļi E. Andersons uzsver, ka LAO uz 1940. gadu bija aptuveni 68000 dalībnieku, no kuriem 45000 ir aizsargi, 12000 – aizsardzes, 11000 – jaunsargi,³ kas kopējā skaita ziņā pārspēja pat Latvijas armiju. I. Butulis gan nosauc mazāku, tomēr precīzu aizsargu skaitu 31 766.⁴ Jāsecina ka E. Andersona sniegtie dati varētu būt mazāk ticami, jo viņš savu pētījumu veicis trimdā, bez piekļuves plašiem materiāliem par LAO, kā arī LAO bija tikai neliela daļa no viņa pētījuma, galvenais uzsvars tajā ir likts uz Latvijas bruņoto spēku vēstures pētīšanas. Iespējams, ka šāds 40 000 aizsargu skaits tiešām ir bijis kādā no tā attīstības punktiem, tomēr 30. gadu otra puse ir saskatāma aizsargu skaita samazināšanās, I. Butulis to skaidro ar vairākiem faktoriem – gan aizsargu vadības nekonsekvento darbību, gan vispārējo sarežģīto politisko situāciju, kuras rezultātā daudzi aizsargi aizvien retāk piedalījās aizsargu militārajās mācībās, tādā veidā distancējoties no organizācijas.⁵

Ņemot vērā, ka šajā pētījumā galvenais uzsvars likts uz viena pulka darbību, jāraksturo vidēja pulka pārvaldes struktūra. Vidējā aizsargu pulkā ar 1500 aizsargiem, bija 40 aizsargu nodaļas, kuras iedalītas 14 rotās un 2 jātnieku eskadronos, savukārt

¹LVVA 3700.f.,1. apr., 652. l., - 44.lp.

²Andersons, E. *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture...* – 667.lpp.

³Turpat. - 668.lpp.

⁴Butulis, I. *Sveiki, aizsargi....*- 80. lpp.

⁵Turpat.

rotas un eskadroni iedalītas 3 bataljonos un vienā jātnieku divizionā.¹ Jāatzīmē, ka bez pulka komandējošā sastāva pulkā ietilpa arī pulka saimniecības priekšnieks, pulka ārsts, mācītājs, veterinārārsts, zobārsts, farmaceits, pulka nama pārzinis, fiziskās audzināšanas vadītājs, kulturālās daļās vadītājs, tieslietu pārzinis, topogrāfs, kasieris – grāmatvedis, ieroču pārzinis – šoferis, orķestra vadītājs. Katram bataljonam bija tāds pats personāla skaits, savukārt tāpat arī katrai rotai. Kopumā Pulka pārvaldē bija iesaistīti apmēram 200 cilvēku.²

Secināms, ka Latvijas Aizsargu organizācija, tās pastāvēšanas 20 gados, no atsevišķām aizsardzības vienībām izaugusi par visas Latvijas līmeņa organizāciju, ar plašu pulka struktūru. Aizsargu organizācija, neskatoties uz tās organizētības un tiesiskajām problēmām, spējusi piesaistīt plašu sabiedrības interesi. Kā arī tās darbības virzieni no kārtības uzturēšanas ir paplašinājušies, ietverot arī kultūras dzīves veicināšanu un izglītošanu.

¹Lācis A. *Ozolvīru pulki. ...* - 280. lpp.

²Lācis A. *Ozolvīru pulki.* - 280. lpp.

2. Jelgavas aizsargu pulka un tā darbības vietas raksturojums.

2.1. Jelgavas apriņķa raksturojums.

Izpētot Jelgavas aizsargu pulku, ir jāiepazīstas ar tā darbības vietas raksturojumu.

1. Pasaules karš Jelgavas, tad vēl toreizējās Dobeles, apriņķim bija nodarījis vērā ņemamus zaudējumus. Jelgavā 1918. gadā no pirmskara 44 000 iedzīvotājiem bija palikuši tikai 8 tūkstoši.¹ Tomēr 1919. gads Jelgavas apriņķim nesa vislielākos postījumus. 2. janvārī, dēļ lielinieku ofensīvas, Latvijas pagaidu valdība ar Kalpaka bataljonu atkāpās no Rīgas uz Jelgavu, savukārt 8. janvārī kopā ar vācu landesvēru un Dzelzsbrigādi atkāpās tālāk uz Liepājas pusi. Lieliniekiem ienākot Jelgavā, sākās sarkanais terors. Jelgavas cietumā ar apsūdzībām kontrrevolūcionārās darbībās tika ieslodzīti ap 200 cilvēku. 18. martā, ienākot vācu landesvēram, aizsākās baltais terors – landesvērs izrēķinājās ar vairākiem simtiem ievainoto sarkano strēlnieku.² Jelgava 1919. gada rudenī kļuva par Rietumkrievijas brīvprātīgo armijas bāzi. Bermontiešiem atkāpjoties, tie nodedzināja Jelgavas pili un citas nozīmīgas ēkas Jelgavā. Bez tā bermontieši vēl nopostīja 205 lauku sētas, 178 veikalus, atsavināja zemniekiem 2899 zirgus, 1735 govus, 2674 cūkas un 1294 aitas.³

Neskatoties uz Pirmā pasaules kara un Brīvības cīņu radītajiem zaudējumiem, Jelgavas apriņķis ātri atguvās. Pēc 1920. gada iedzīvotāju skaitīšana datiem, Jelgavas iedzīvotāju skaits strauji palielinājās, bēgļiem atgriežoties mājās, uz šo gadu Jelgavā jau bija 19 360 iedzīvotāji, bet visā Jelgavas apriņķī dzīvoja 64499 iedzīvotāji.⁴ Salīdzinot 1935. gadu ar 1920. g., kopējais iedzīvotāju skaits Jelgavas apriņķī piecpadsmit gadu laikā bija pieaudzis par 41,74%, kopumā sastādot 104 388 iedzīvotāju. 38,21 % no tiem dzīvoja pilsētās, bet 61,79 % laukos.⁵ Pēc 1925. gada administratīvās reformas apriņķa teritorija aizņēma 3519,6 km², un tajā bija 3 pilsētas – Jelgava, Auce un Dobeles, un 41 pagasts – Augstkalnes, Auru, Bēnes, Bērzes, Bukaišu, Dobeles, Džūkstes, Elejas, Garozas, Glūdas, Īles, Jaunauces, Jaunsvirlaukas, Jēkabnieku, Kalnciema, Lielaucē, Lielplatones, Lielvircavas, Līvberzes, Naudītes, Ozolnieku, Penkules, Pēternieku, Platones, Rubas, Salgales, Sesavas, Sīpeles, Sņķeres, Svētes, Šķības, Tērvetes, Teteles, Ukru, Vadakstes, Valgundes, Vecauces, Vecsvirlaukas, Vilces, Vircavas un Zaļenieku pagasts.⁶ Šajos pagastos arī attīstījās Jelgavas aizsargu pulka darbība.

¹Tomašūns, A. *Jelgavas novada vēstures ainas*. Izglītība. Jelgava. 1993. - 74.lpp.

²Turpat.

³Turpat.

⁴*Jelgavas rajona vēsture* (pieejams <http://www.jrp.lv/lv/37/?print=1>)

⁵*Jelgavas apriņķis*. Rīga. Latvijas lauksaimniecības kamera. 1936. - 3. lpp.

⁶Maldups, A. *Apriņķu un pagastu apraksti*, Rīga, Valsts statistiskā pārvalde, 1937. - 352.lpp.

1920.gadā Dobeles apriņķis tiek pārdēvēts par Jelgavas apriņķi un tajā tiek dibināta apriņķa padome un pagastu valdes. No 3519 km² teritorijas 82227 ha aizņēma meži.¹

Agrārās reformas rezultātā liela daļa zemnieku saņēma zemes un dibināja jaunsaimniecības. Līdzās 3958 vecsaimniecībām izveidojās 4327 jaunsaimniecības. Kopumā apriņķī bija reģistrētas 10884 viensētas. 1921. gadā Jelgavas apriņķī, lai atjaunotu lauksaimniecisko ražošanu, izveidoja agronomisko nodaļu. Jelgavas cukurfabrikas atklāšana 1926. gadā sekmēja cukurbiešu kultūras attīstību.²

1935. gadā Jelgavas apriņķī kopumā reģistrētas 11965 lauku saimniecības. Lai gan pēc izmēra visvairāk (17,33% no visām saimniecībām) bijušas 15 – 20 ha saimniecības, tomēr trešdaļa (34,33%) lauksaimniecības zemju atradās lielo vecsaimniecību (50 -60 ha) īpašumā.³

Salīdzinot Jelgavas apriņķi ar pārējo Latvijas teritoriju, tas daudzus virzienos pārsniedza valsts vidējos rādītājus, nereti esot pirmajā vietā visā valstī. Ražas ziņā Jelgavas apriņķis vidēji par 10 – 20 % pārspēja pārējos Zemgales apriņķus. Tas liecināja par lauksaimniecības attīstības līmeni, līdz ar to arī iedzīvotāju dzīves līmeni. Vēl spilgtāks piemērs ir salīdzinājums starp Jelgavas apriņķa, Zemgales un visas Latvijas ienākumiem uz vienu lauksaimniecībā nostrādināto. Ja visā Latvijā tie bija 443 Ls, Zemgalē 562 Ls, bet Jelgavas apriņķī 677 Ls,⁴ ierindojot to pirmajā vietā visā valstī. Secināms, ka Jelgavas apriņķis bijis viens no bagātākajiem un lauksaimniecībā attīstītākajiem teritoriālajiem apriņķiem Latvijā. Un tieši šāda apriņķa aizsargu pulka darbības izpēte, var dot priekšstatu par maksimālajām aizsargu organizācijas spējām.

Jelgavas pilsētā arī darbojās Latviešu teātris, Vācu teātris. Četri kinoteātri – „Gaisma”, „Kazino”, „Kristals”, „Pils Teātris”, „The Imperial Bio”. Sporta biedrības – „Jelgavas Sporta biedrība”, futbola klubs „Hakoah”, tenisa sporta klubs, airētāju klubs.⁵

2.2. Jelgavas aizsargu pulka veidošanās.

Par aizsargu darbības sākumu Jelgavas apriņķī var sākt uzskatīt 1919. gada 5. augustu⁶, kad toreizējam Dobeles apriņķa priekšniekam Fridriham Braunfeldam no Augškurzemes apgabala priekšnieka Teodora Dārznieka pienāk Latvijas Pagaidu valdības 20. marta izdotie „Noteikumi par aizsargu nodaļām pagastos”.⁷ Četru ar pus mēnešu noteikumu izsludināšanas aizkavēšanās skaidrojama ar Latvijas Pagaidu valdības sarežģīto stāvokli, kā arī politisko un

¹ *Jelgavas apriņķis*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1936. - 10.lpp.

² *Jelgavas rajona vēsture* (pieejams <http://www.jrp.lv/lv/37/?print=1>)

³³ Maldups, A. *Apriņķu un pagastu apraksti*, ... - 352.lpp.

⁴ *Jelgavas apriņķis*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1936. - 20. lpp.

⁵ *Jelgava: Tūristu vadonis*. FR.TENNE&FR>KIVERTS.Jelgava.1932.- 129.lpp.

⁶ 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1934, Nr.2/3 - 74.lpp.

⁷ Turpat.

militāro spēku maiņu Jelgavas apriņķī. Atkārtoti apgabalu priekšniekiem šie noteikumi tika izsūtīti tā paša gada 21. jūlijā. 5. augustā F. Braunfelds izsūta noteikumus tālāk apriņķa priekšniekiem, kuriem savukārt ir jāpaziņo aizsargu skaits līdz 12. augustam.¹ Neskatoties uz mazo laiku, pirmā aizsargu nodaļa no Naudītes pagasta atsūta sarakstu jau 9. augustā, un līdz 12. augustam to bija izdarījušas vēl citas apriņķa nodaļas.² Tomēr aizsargu organizēšanu kavēja vācu okupācijas vara, un tādēļ 14. augustā³ tika dots papildrīkojums aizsargiem sākt darboties pēc vācu karaspēka vienību aiziešanas. 18. augustā Zaļenieku pagastā aizsargu sapulci pārtrauc vācu leitnants, kurš aiztur un apcietina četrus no sapulces dalībniekiem.⁴ Tas parāda vācu spēku naidīgumu aizsargu vienībām. Līdz augusta beigām, vāciešu iejaukšanās dēļ no toreizējiem 32 apriņķī ietilpstošajiem pagastiem, aizsargu nodaļas bija izveidotas tikai 17 pagastos.⁵ Latvijas pagaidu valdības un vācu spēku konflikta kulminācijas laikā, 1919. gada rudenī, Jelgavas (vēl toreizējā Dobeles) apriņķa teritorijā darbojošās aizsargu vienības savā ziņā sāka pagrīdes darbību gan izplatot pagaidu valdības propagandas materiālus, gan nodod informāciju par vācu karaspēka vienībām.⁶ Pēc neveiksmīgā bermontiešu uzbrukuma Rīgai, daži aizsargi novembra beigās palīdzēja Latvijas armijas vienībām likvidēt atkāpjošo bermontiešu vienības. Aizsargi principā nepiedalījās tiešos uzbrukumos, bet palīdzēja armijas vienībām orientēties sev zināmajā apkārtnē.

Aizsargu vienību izveide atsākās tā gada 2. decembrī, kad apriņķa priekšnieks Edmunds Bārs uzdeva pagastu priekšniekiem organizēt aizsargu nodaļas katrā pagastā.⁷ Sakarā ar decembra mobilizāciju, tika iesaukti apriņķa virsnieki instruktori un vecie kareivji, kuri bija arī galvenie aizsargu nodaļu veidošanas organizatori. Tā arī tika mobilizēts apriņķa aizsargu priekšnieks leitnants Nikolajs Lepše, kurš bermontiādes laikā bija veiksmīgi vadījis aizsargus vāciešu kontrolētajās teritorijās. Mobilizācija tikai nedaudz kavēja nodaļu izveidi pagastos, jo jau 1920. gada 3. janvārī kārtējā apriņķa priekšnieka Friča Treigūta vadībā tika sasaukta visu pagastu aizsargu priekšnieku apspriede.⁸ Aizsargu pirmais uzdevums, pēc Jelgavas apriņķa atbrīvošanas, bija ceļu krustojumu apsargāšana, uzstādot pie svarīgākajiem krustojumiem trīs vīru posteņus. Tā kā sākotnējais aizsargu bruņojums bija vājš, 2/3 – 5/6 aizsargu šaujamočī nebija, tad katram aizsargu iecirknim pagastā vajadzēja izvietot vismaz vienu aizsargu

¹ 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1934, Nr.2/3 - 74.lpp.

² Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...* - 27 lpp.

³ 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1934, Nr.2/3 - 75.lpp.

⁴ Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...* - 27. lpp.

⁵ Turpat.

⁶ Turpat. - 28. lpp.

⁷ 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1934, Nr.2/3 - 75.lpp.

⁸ Turpat.

posteni, kuru iecirkņa priekšnieks pēc saviem ieskatiem varēja apmainīt. Postenī parasti tikai vienam aizsargam bija šaujamierocis, pārējie bija bruņojušies ar koka nūjām.¹

Laika periodā no 1919. gada decembra līdz 1920. gada vasarai Jelgavas apriņķa aizsargu nodaļās ievērojami palielinājās šaujamieroču skaits. Daļa aizsargu izmantoja savas privātās šautenes un medību bises, kā arī lielu daļu sponsorēja valdība. Piemēram, 1920. gada 27. februārī apriņķa aizsargu priekšnieks no Iekšlietu ministrijas saņēma sūtījumu ar 92 šautenēm un 4700 patronām, savukārt 2. aprīlī saņēma vēl 60 šautenes un 3000 patronas.²

Balstoties uz 1919. gada 20. marta „noteikumiem”, kas paredzēja obligātu iesaistīšanos (kļaušu dienestu), aizsargu vienībās tika iekļauts liels skaits aizsargu. Kļaušu dienesta laikā apriņķī darbojās vairāki tūkstoši aizsargu. Piemēram, Naudītes pagastā vien 1920. gada janvāra vidū bijuši jau 60 aizsargi,³ bet 1. jūnijā Vircavas aizsargu nodaļā bija 341 aizsargs ar 59 kaujas šautenēm, 14 medību bisēm un 8 revolveriem.⁴ Tomēr lielais aizsargu skaits nebija stabils, notika regulāra aizsargu maiņa, daudzus, veselības nepiemērotības dēļ, izslēdza un to vietā atkal pieņēma jaunus.

Neskatoties uz lielo aizsargu skaitu un daudzajiem to posteņiem, 1920. – 1922. gads saistāms ar noziedzības uzplaukumu lauku teritorijās. Lauku teritorijās, it sevišķi mežos, darbojās noziedznieki un pat noziedznieku bandas. Lai gan aizsargi bija paredzēti policijas darbības atbalstīšanai, tie arī iesaistījās noziedznieku gūstīšanā. Tas noveda arī pie aizsargu upuriem. 1920. gada naktī no 20. uz 21. janvāri Sņiķeres aizsargu Žani Rikmani nāvīgi ievainoja kāds vīrietis dokumentu pārbaudes laikā.⁵

Noziedzības līmenis saglabājās arī nākamajos divos gados. 1922. gadā vien no 1. janvāra līdz 1. novembrim aizsargi bija pašrocīgi aizturējuši 32 zagļus, slepkavas vai izbēgušos apcietinātos.⁶ No Jelgavas apriņķa izcēlies aizsargs Edvards Upenieks, kurš 1922. gada 23. aprīļa naktī sagūstījis divus Adamaišu bandas locekļus, kas vēlāk nodevuši arī pašu Ademaisi.⁷ Par nopelniem LABa viņu apbalvojusi ar sudraba goda medaļu, kas bijis pirmais šāds apbalvojums kādam no apriņķa aizsargiem. 20. gadu otrajā pusē noziedzības līmenis pakāpeniski samazinājās, bet ne pilnīgi izzuda – 1932. gadā Svētes nodaļas aizsargs Alfrēds Anšēvics par zagļa notveršanu un nodošanu policijā saņēma policijas pateicību.⁸

Neskatoties uz aizsargu darbības pirmo gadu grūto darbību, to darbībā iezīmējas savdabīgi attīstības virzieni – Jātnieku vienību veidošanās. Šādu aizsargu interesi par jātnieku

¹ Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu pulks.... - 27. lpp.

²Turpat. – 39. lpp.

³Turpat. – 36. lpp.

⁴Turpat. – 43. lpp.

⁵ *Rīts*, 1934, 12. oktobris, Nr.48. - 4.lpp.

⁶Tomašūns, A. *Jelgavas novada vēstures ainas...* - 81.lpp.

⁷ Turpat.

⁸ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1932, Nr. 10. – 463.lpp.

vienībām var skaidrot divējādi: pirmkārt, Jelgavas apriņķa aizsargu lielu daļu veidoja vecsaimnieki, kuriem zirgi nebija sveši. Otrkārt, demobilizējot armiju, no dienesta atgriezās daudzi veterāni, kuri bija iesaistīti kavalērijas vienībās. Pašsaprotami, ka šādu darbību viņi gribēja arī turpināt aizsargu vienību ietvaros. Par apriņķa aizsargu kājnieku vienību kodoliem veidojās Jaunsvirlaukas, Sesavas, Platones, Mežmuižas un Vadakstes nodaļas. Līdz 1922. gadam vasaru apriņķu jātnieku divīzions jau sastāvēja no 150 jātniekiem. Par jātnieku veidošanos liecina arī lielais zirgu sedļu iepirkumu skaits un tam atvēlētie pulka līdzekļi

Jelgavas apriņķa aizsargus kā militāru formējumu – pulku, var uzskatīt sākot no 1925. gada 7. jūnija, kad, pēc vairākām pārceļšanās, notika pulka karoga svētki, kuros piedalījās ap 750 pulka aizsargu.¹ Šajos svētkos aizsargu pulks pirmo reizi bija vienots, un pēc pulka komandiera Paula Grinduļa lūguma,² lielākā daļa pulka aizsargu bija sagādājuši sev īpašas cepures un formastērpus. Svētkus apmeklēja svarīgākās valdības un armijas amatpersonas – aizsargu goda šefs ģenerālis Balodis, iekšlietu ministrs E. Laimiņš, Iekšlietu ministrijas aizsargu nodaļas vadītājs pulkvedis Bolšteins, valsts prezidents J. Čakste, kara ministrs, pulkvedis Bangerskis, kā arī pārstāvji no Igaunijas.³ Rakstiskus sveicienus sūtīja ministru prezidents H. Celmiņš, ārlietu ministrs Z. Meierovics, ģenerālis Goppers un Kārlis Ulmanis. Karoga svētki, gluži kā citos pulkos, kļuva par pulka ikgadējiem svētkiem.

Pēc salīdzinoši vēlajiem karoga iesvētīšanas svētkiem, Jelgavas aizsargu pulks sasniedza stabilu attīstības fāzi. Gluži kā visa LAO, arī Jelgavas aizsargu pulks pārgāja pie vienotas angļu sistēmas šauteņu ieviešanas. Par svarīgu ieroču veidu tika uzskatītas patšautenes, kuras aizsargi iegādājās par ziedoto vai iekasēto naudu. Bija gadījumi, kad privātpersonas ziedoja samērā lielu naudu, piemēram, 1937. gadā Vilhelmīne Undīne (no Rīgas) ministram A. Bērziņam nodeva 500 Ls, ļaujot Līvberzes nodaļai iegādāties patšautenes.⁴ Jelgavas pulka lepnums bija 1930. gadā iegūtais vieglais tanks. Tanku iegāde tika veikta, pateicoties Jelgavas apriņķa iedzīvotājiem. Pēc aizsargu pulka aicinājuma, Jelgavas pilsētas iedzīvotāji saziedoja ap 20 000 Ls, Bērzmuižas pagasts – 1400 Ls, Sņķeres pagasts – 1000 Ls, Bukaišu pagasts 1000 Ls un Līvberzes pagasts 100 Ls.⁵ Pulks tanku iesvētīja savā 10. pastāvēšanas jubilejā.⁶

Nākošais Jelgavas aizsargu attīstības posms saistāms ar Kārļa Ulmaņa apvērsumu. 16. Jelgavas aizsargu pulks un 5. Rīgas aizsargu pulks bija tiešie dalībnieki apvērsuma veikšanā.⁷ Pulku dalība bija pašsaprotama, tie visīsākajā laikā varēja ieņemt vajadzīgos posteņus. Pēc

¹Aizsargu svinības Jelgavā. *Latvijas Kareivis*, 1925, 9. jūnijs, - 3. lpp.

²Formas tērpu iegāde. *Aizsargs*, 1924, Nr. 6. - 188. lpp.

³Aizsargu svinības Jelgavā. *Latvijas Kareivis*, 1925, 9. jūnijs, - 2. lpp.

⁴16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr. 3. - 109.lpp.

⁵*Aizsargs*, 1930. Nr.4.-170.lpp.

⁶16. Jelgavas aizsargu pulkam. *Aizsargs*. 1930. Nr. 3. – 106.lpp

⁷Lācis, A. *Ozolvīru pulki...* - 153.lpp.

apvērsuma K.Ulmanis izrādīja labvēlību pret Jelgavas pulku, tā komandieri A. Ausmani vēlāk iecēla par Iekšlietu ministrijas administratīvā departamenta direktoru. 1936. gadā K. Ulmanis izdod jaunus aizsargu noteikumus, kas veicināja aktīvāku dalību kultūras dzīvē, kā arī iezīmēja aizsargu jaunus uzdevumus.¹ Aizsargi kalpoja par perfektu Ulmaņa ideoloģijas nesēju. Jelgavas pulks nebija izņēmums. Līdz pat tā likvidācijai 1940. gada vasarā, Jelgavas aizsargu pulks turpināja pildīt kā savas sākotnējās drošības funkcijas, tā arī aizvien aktīvāk darbojās sabiedrības kultūras dzīvē.

2.3. 16. Jelgavas aizsargu pulka sastāvs.

Pēc kara pasniegšanas svētkiem 1925. gada vasarā, Jelgavas aizsargu pulks pilnā mērā kļuva par militāri organizētu formējumu ar sakārtotu struktūru un komandējošo sastāvu, tomēr tā pastāvēšanas 20 gadu laikā ir novērojams vairākas izmaiņas.

Pirmkārt, pulka skaitliskais lielums nesastāvēja no kāda noteikta dalībnieku skaita. Tas lielākā vai mazākā mērogā svārstījies gadu no gada. Lielākās izmaiņas notikušas pirmajos tā pastāvēšanas gados: no 1920. – 1925. gadam un no 1935.gada līdz 1940. gadam.

2.1. tabula.

16. Jelgavas aizsargu pulka skaitliskais sastāvs(1920 – 1930).*

Gads	Uz 1. janvāri pulkā	Gadā pienāca	Gadā aizgāja
1920	3277	Ziņu nav	Ziņu nav
1921	6664	Ziņu nav	Ziņu nav
1922	5364	Ziņu nav	Ziņu nav
1923	1377	Ziņu nav	Ziņu nav
1924	1240	237	432
1925	1046	595	465
1926	1176	369	402
1927	1143	395	333
1928	1205	233	270
1929	1168	195	182
1930	1181	-	-

*Avots Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu pulks1919. -1929. Jelgava, 1930. 113 lpp.

Kā redzams, 1920. gadam aizsargu nodaļās bija iesaistījušies 3277 aizsargi. Nākamā gada laikā aizsargu skaits dubultoījās klaušu dienesta dēļ un 1921. gadā sasniedza jau 6664 dalībniekus. Atceļot klaušu dienestu, pašsaprotami, ka no organizācijas vēlēties izstāties liels aizsargu skaits. Šāda situācija bija arī Jelgavas aprīņķī, kurā 1923. gadā bija palikuši vairs 1377 aizsargi. Straujā aizsargu skaita samazināšanās vērtējama kā pozitīvs aspekts tā attīstības gaitā. Pulkā bija palikuši lielākie entuziasti, kuri visdrīzāk arī pirms tam - klaušu dienesta laikā, pildīja lielāko aizsargu pienākumu daļu. Samazinoties aizsargu skaitam, samazinājās arī deficīts pēc aizsargu ieročiem. Pēc klaušu dienesta atcelšanas, aizsargu skaits stabilizējās ap 1200 dalībniekiem. Tomēr statistikas dati par aizsargu pulka skaitlisko sastāvu 20. gadu vidū parāda arī sava veida krīzi pulka attīstībā. Lai gan 1925., 1926. gados aizsargu skaitliskais

¹ Šilde, A, 1914-1940: valsts tapšana un suverēnā valsts. Daugava. Stokholma, 1976. - 668.lpp.

daudzums, pateicoties Auces aizsargu bataljona pievienošanai¹, kopumā būtiski nesamazinājās, pulka izstājušos dalībnieku skaits turpināja būt augsts – 450 aizsargi. Līdz 1930. gadam šis skaits turpināja samazināties izveidojot optimālu līdzsvaru starp izstājušos un jaunuzņemto skaitu - attiecīgi apmēram 200 izstājušies un 200 iestājušies. Trīsdesmito gadu pirmajā pusē aizsargu skaits palika stabils ar neliela pieauguma tendenci. 1933. gadā to kopskaits jau bija 1397,² savukārt 1938. gadā jau 2033,³ bet 1939. gadā jau 2111 aizsargi.⁴ Šāds stabils pieaugums saistāms ar aizsargu organizācijas stāvokļa palielināšanos pēc K.Ulmaņa apvērsuma. Pulka aktīvā darbība piesaistīja lauku iedzīvotāju interesi, kā arī būt par aizsargu nozīmēja sava veida elitāra sabiedrības stāvokļa iegūšanu.

Visā aizsargu organizācijā bija raksturīga turīgo zemnieku iesaistīšanās. Par to Saeimā arī sūdzējās sociāldemokrāti, ziņojot, ka aizsargu organizācija ir nevis valstiska organizācija, bet gan zemnieku savienībās kontrolē nonākusi bruņota mantkārīgās šķiras organizācija.⁵ Jelgavas aizsargu pulks bija lielisks piemērs. Jelgavas apriņķī, kā vienā no auglīgākajiem Latvijas apgabaliem, bija izveidojusies turīga zemnieku kārta, kura pašsaprotami 20. gadu sākumā vēlējās iesaistīties organizācijā, lai aizsargātu pašus no laupītāju uzbrukumiem. 20. gados no visa aizsargu pulka apmēram 70 % aizsargu bija nodarbināti savā vai ģimenes saimniecībā un tikai 30 procenti bija algādži, tirgotāji, ierēdņi vai citu amatu pārstāvji.⁶ Situācija sāka mainīties 30 gadu vidū. 1933. gadā no 1397 aizsargiem vairs apmēram puse – 629 aizsargi, bija zemes īpašnieki, 490 bija strādnieki un 165 bija amatnieki.⁷ Tomēr turīgās zemniecības iespaids turpināja dominēt Jelgavas aizsargu pulka attīstībā.

16. Jelgavas Aizsargu pulks, kā militārs formējums, bija strukturizēts vienībās. Pulks uz 1930. gadu sastāvēja no 3 kājnieku bataljoniem, Štāba bataljona un jātnieku divizona.⁸ Sekojoši katrā bataljonā ietilpa:

Štāba bataljonā - pulka tehniskā auto rota (ar bruņoto vadu, vieglo auto vadu, smago auto vadu, motociklu vadu), apsardzības komanda, sakaru komanda un saimniecības komanda. Bruņotajā vadā ietilpa visa pulka lepnums – vienīgā tankete visā Latvijas Aizsargu Organizācijā.

1. kājnieku bataljonā - 1. Rota (Naudītes, Dobeles, Auru un Penkules nodaļas), 2. Rota (Bērmuižas, Sīpeles, Džūkstes, Līvbērzes nodaļas) un 3. Jātnieku eskadrons (Šķības un Tērvetes nodaļas).

¹ Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu ... - 113 lpp.

² Jelgavas apriņķis. Rīga. Latvijas lauksaimniecības kamera. 1936. - 3. lpp.

³ LVVA. 3700. f., 1. apr., 763. l., - 8. lp.

⁴ Turpat.

⁵ Butulis, I. Sveiki, aizsargi! ... 2011. - 64. lpp.

⁶ Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu pulks... - 113. lpp.

⁷ LVVA. 3700. f., 1. apr., 763. l., - 7. lp.

⁸ Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu pulks... - 115. lpp.

2. kājnieku bataljonā - 4. Rota (*Virnavas, Svētes un Glūdas nodaļas*), 5. Rota (*Valgundes, Ozolnieku un Kalnciema nodaļas*), 6. Rota (*Salgales, Garozes, Teteles un Pēternieku nodaļas*), 1. Jātnieku eskadrons (*Jaunsvirlaukas un Vecsvirlaukas nodaļas*).

3. kājnieku bataljonā - 7. rota (*Auces pilsētas, Lielaucē un Īles nodaļas*), 8. rota (*Sņiķeres, Bēnes un Ukru nodaļas*), 9. rota (*Rubas, Jaunaucē nodaļas*), 2. Eskadrons (*Vadakstes un Bukaišu nodaļas*).

Jātnieku divizionā - 4. eskadrons (*Sesavas, Elejas, Lielvirnavas nodaļas*), 5. Eskadrons (*Zaļenieku, Jēkabnieku, Platones nodaļas*), 6. eskadrons (*Vilces, Mežmuižas un Lielplatones nodaļas*).¹

Palielinoties aizsargu skaitam, tika izveidots arī otrais jātnieku divizons, riteņbraucēju rota, kā arī lielākās nodaļas sadalīja 2 vados. 1939. gadā pulkā 41 nodaļas bija sadalītas 71 vadā.²

Apkopojot nodaļu jāsecina, ka Jelgavas aizsargu pulks, gluži kā visa LAO, ir veidojies sarežģītos apstākļos. Tā pirmajos piecos darbības gados nevar runāt par pulku kā vienotu militāru formējumu. Tomēr pateicoties lielajai sabiedrības interesei un pulka struktūras sakārtošanai, jau 20. gadu otrajā pusē Jelgavas aizsargu pulks izvirzījās par vienu no vadošajiem pulkiem visā aizsargu organizācijā.

¹ Skatīt 1. pielikumu.

² LVVA 3700.f., 1. apr., 763.l., - 8. lp.

3. Pulka darbība kultūras jomā.

Starptaru Latvijas laikā aizsargu organizācijai bija svarīga loma pilsētu un sevišķi lauku reģionu kultūras dzīves attīstībā. Lai gan kultūras darbība, kā viens no aizsargu darbības virzieniem, tika formulēta jau 20. gadu sākumā, plašu aizsargu iesaistīšanos tā ieguva tikai 30. gados, sevišķi pēc K. Ulmaņa 1934. gadā veiktā valsts apvērsuma, pēc kura aizsargu organizācija nereti kalpoja propagandēšanas nolūkos.

Aktīva aizsargu darbība kultūras jomā sākās 1921. gada 18. augustā, kad iekšlietu ministrs A. Bergs izdeva rīkojumu, kurš noteica aizsargu tiesības darboties kultūras jomā, lasot priekšlasījumus, kursus un lekcijas.¹ Aizsargu darbību kultūras jomā ne vienmēr var saistīt tikai ar to ideoloģisko mērķi – „audzināt nacionālās vienības un nacionālo pašapziņu”,² kā to formulēja aizsargu galvenais ideologs G. Mīlbergs. Darbojoties kultūras jomā un organizējot pasākumus, kuros vāca ziedojumus vai rīkoja loterijas, aizsargu nodaļas varēja gūt papildus finansiālos līdzekļus. Lielāku valsts atbalstu aizsargi guva sākot ar 1934. gadu (līdz 30. gadiem aizsargu nodaļu finansiālais stāvoklis bija atkarīgs no pašu aktivitātes).³ Šādu K. Ulmaņa valdības aizsargiem izrādīto labvēlību I. Butulis skaidro ar:

1. daudzo biedrību likvidēšanu, ko realizēja valdošā vara, tādā veidā radot vakuumu kultūras dzīvē, kuru bija nepieciešams aizpildīt;
2. aizsargu organizācijas gūto pieredzi un izveidotajām tradīcijām kultūras dzīvē;
3. K. Ulmaņa īstenoto kultūrpolitikas mērķi – pārnest kultūras darba smaguma centru no pilsētas uz laukiem, pārvarēt lauku mazattīstību šajā jomā un saglabāt laukus kā tautas spēka avotu un visa latviskā sargātāju, padarot aizsargus par svarīgu faktoru šī mērķa īstenošanā;
4. aizsargu dalību un atbalstu 15. maija apvērsumā;
5. aizsargu militāro raksturu un disciplīnu, kas ļāva Ulmaņa valdībai tos iekļaut savu kultūrpolitisko mērķu izpildē.⁴

Aizsargu kultūras darbības aktivizēšanās un to nozīmes pastiprināšanās 30. gados ir uzskatāmi redzama Jelgavas aizsargu pulkā. Labs piemērs ir žurnālā „Aizsargs” atrodamie raksti par 16. Jelgavas aizsargu pulku. Ja 20. gadu izdevumos galvenās tēmas saistījās ar pulka aizsargu militārajām mācībām, tad 30. gados jau lielāko vairumu rakstu par Jelgavas pulku sastādīja informācija par to rīkotajiem izklaides un kultūras pasākumiem. Tāpat tika uzsvērtā nenovērtējamā Jelgavas aizsargu loma pagastu kultūras dzīves attīstībā. Gluži kā visu

¹Butulis, I. *Sveiki, aizsargi!* - 102. lpp.

²Butulis, I. *Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas I...* - 28. lpp.

³ Skatīt 3.1. tabulu.

⁴Butulis, I. *Sveiki, aizsargi! ...* - 103. lpp

aizsargu organizāciju, arī Jelgavas aizsargu pulka darbību kultūras jomā var iedalīt vairākos virzienos.

- Par vienu no svarīgākajiem var minēt pulka rīkotos pasākumus, kuri nereti kalpoja par labu ienākuma avotu;
- Kultūras dzīves attīstībā lielu nozīmi ieguva aizsargu nami, kuri bieži kalpoja par vienīgajām pagasta sarīkojumu vietām;
- Pulkā tika veikti vietējo iedzīvotāju un pieaicinātu speciālistu lekciju lasījumi, kas veidoja aizsargu pulka izvesto pasākuma izglītojošo daļu;
- Aizsargu nodaļās tika nodibināti daudzi orķestri, deju kopas, kori, dramatiskie ansambļi, kuri ņēma dalību ne tikai vietēja mēroga, bet arī reģiona un valsts rīkotos pasākumos.
- Kā arī, pulka izvestā kultūras dzīves darbība nav iedomājama bez aktīvajiem aizsardžu pulciņiem, kuri 30. gadu otrajā pusē pārņēma šīs darbības galvenā organizatora pienākumus.

Lai gūtu labāku priekšstatu par pulka kultūras aktivitātēm, un iegūtu kristalizētāku priekšstatu par pulka nozīmi Jelgavas apriņķa kultūras dzīves attīstībā, turpmāk autors pievērsīsies iepriekšminētajiem pulka kultūras darbības piekoptajiem virzieniem.

3.1. Pulka rīkotie pasākumi.

Jau no pašiem aizsargu organizācijas pirmsākumiem liela nozīme bija pasākumu rīkošanai. Pasākumi deva galvenos aizsargu līdzekļus, kamēr valdības atbalsts sastādīja tikai apmēram ceturto daļu aizsargu organizācijas budžeta. Par piemēru jāmin 1927. gada aizsargu organizācijas budžets – 255 806 Ls bija valdības piešķirtie līdzekļi, savukārt paši aizsargi no sarīkojumiem un ziedojumiem bija ieguvuši aptuveni 700 000 Ls.¹

Līdzīga situācija bija arī Jelgavas aizsargu pulkā. Agrākā pieejamā informācija par Jelgavas aizsargu pulka rīkotajiem pasākumiem ir atrodamā 1924. gada laikrakstā „Valdības vēstnesis”² Laikā no 1923. gada 1. janvāra līdz 1924. gada 1. novembrim Jelgavas aizsargi bija noturējuši 59 sarīkojumus, gūstot 3474, 34 Ls, Ziedojumu ieņēmumi bija teju piecas reizes mazāki – 724,74 Ls. Nākamajos gados iegūtā peļņa sarīkojumos krietni pieauga. 1925. gadā no 80 izrīkojumiem tika ieņemti 7612 Ls, 1926. gadā no 117 izrīkojumiem rekordliels – 20296 Ls ieņēmums.³ Pēc 1926. gada, lai arī izrīkojumu skaits katru gadu saglabājās apmēram 100 -120 izrīkojumiem, tomēr 26. gada rādītājus tas nerasniedza. Vidējie ieņēmumi

¹Andersons E. *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, Toronto, 1983. - 423. lpp.

²Aizsargi. Valdības Vēstnesis, 1924, 27. oktobris, - 1.-2.lpp.

³Mauriņš, E. *16. Jelgavas aizsargu pulks 1919. -1929.* Jelgava, 1930.- 117. lpp.

no izrīkojumiem bija apmēram 13 000 Ls.¹ Un procentuāli tie sastādīja līdz pat 2/3 kopējo ieņēmumu, bet pēc 1926. gada tas zināmā mērā izlīdzinājās līdz 50 -60 % robežām. Šāds ziedojumu pieaugums pēc 1926. gada skaidrojams ar aizsargu popularitātes un atbalsta pieaugumu. To arī apstiprina vidējā viena izrīkojuma iegūtā peļņa. 1925. gadā tie bija 95 Ls, bet gadu vēlāk – jau teju uz pusi vairāk, sastādot 173 Ls par vienu izrīkojumu. Bet izrīkojumu skaita pieaugums ir vairāk saistīts ar 1925. gada administratīvo reformu, kuras laikā Jelgavas apriņķim pievienoja vairākus pagastus.² Apskatot 1927. gada izrīkojumu peļņu, var secināt, ka aizsargu pulka popularitātes līmenis strauji krities. Tomēr, kā redzams, ziedojumu skaits uz šo gadu ir palielinājies teju uz pusi. Tādēļ, secināms, ka šāda rezultātu izmaiņa ir saistāma nevis ar pulka popularitātes krišanos, bet gan ar ienākumu formulējuma maiņu. Respektīvi, daļā izrīkojumu netika prasīta dalības samaksa, bet gan ziedojumi. Kā redzams *3.1.tabulā* 1929. gadā iezīmējas vispārējs ieņēmumu kritums par 27, 8 %. To var saistīt ar ekonomiskās krīzes aizsākšanos.

3.1.tabula.

Kultūras aktivitātes un līdzekļu apgrozījums (1925-1929).*

Gads	Sarīkoto izrīkojumu skaits	Kasē uz 1. janvāri	Ieņēmumi			Izdots
			No sarīkojumiem	No ziedojumiem	Kopā	
1925	80	6430,13	7612,51	3902,05	11514,56	12942,34
1926	117	5002,35	20296,82	5365,07	25661,89	23230,41
1927	122	7433,83	13528,94	10453,89	23982,83	23928,96
1928	108	7477,70	13611,27	11306,04	24917,31	22827,95
1929	102	9567,06	9862,75	9374,99	19237,74	14508,01

* Avots - Mauriņš, E. *16. Jelgavas aizsargu pulks 1919. -1929.* Jelgava, 1930. - 114 lpp.

Apskatot *3.2. tabulu*, kļūst skaidra izrīkojumu nozīme. Aizsargi katru gadu lielus līdzekļus veltīja bruņojuma un formas tērpu iegādei. Tā bija aizsargu prioritāte, tomēr jau ar 1928. gadu daļu līdzekļu aizsargi veltīja sporta un mūzikas instrumentu iegādei, tā parādot, kā kultūras, tā arī sporta virzienu attīstības sākumu.

¹Turpat. - 114. lpp.

²Maldups, A. *Apriņķu un pagastu apraksti ...* - 352.lpp.

Pulka lielākie izdevumi(1925 -1929).*

Gads	Lielākie iepirkumi	Izdevumi (Ls)
1925	Ziņu nav	-
1926	Šauteņu, patronu un sedļu iegāde Formas cepuru un nozīmju iegāde Piemineklis krit, aiz. Rikmanim	5945,60 1036 897,77
1927	Šauteņu, patšauteņu un patronu iegādei Sedļu un pasedļu iegādei Sporta piederumu iegādei	4137 1865 192
1928	Šauteņu, patšauteņu un patronu iegādei Sedļu un iemauktu iegādei Orķestru instrumentu un nošu iegādi Kino materiāla iegādei Aizsargu namu būvei Sporta laukumu izbūvei un piederumu iegādei	2937 1795 518 500 398 358
1929	Sedļu un iemauktu iegādei Patšauteņu un citu kaujas līdzekļu iegādei Mēteļu iegādei Mūzikas instrumentu iegādei Sporta piederumu iegādei	2394,90 1398,22 795,40 315 142

* Avots - Mauriņš, E. *16. Jelgavas aizsargu pulks 1919. -1929.* Jelgava, 1930. 114 lpp.

Lai gan pēc 15. maija apvērsuma, valdība dubultoja aizsargu finansējumu, izrīkojumu nozīme joprojām saglabājās. Ja izrīkojumu daudzums katru gadu ļoti neatšķīrās, tad iegūtie ienākumi no viena norīkojuma pieauga vairākas reizes. Ja 1923. gadā 60 izrīkojumos iekasēja 3 ar pus tūkstošus latus, tad Jaunsvirlaukas aizsargi 1936. gadā sarīkotajos 4 sarīkojumos iekasēja 1122 Ls.¹ Arī kopējie ieņēmumi saglabājās 20 000 – 25 000 Ls robežās. Piemēram, 1933. gadā no kopējiem ienākumiem – 29 431,9 Ls, 14 511 Ls tika iegūti no pasākumu rīkošanas un tajos ietilpstošajiem bazāriem un loterijām.² Arī 1935. gadā kopējie ienākumi, lai gan nedaudz pamazinājās, bija augsti – 21 991,69 Ls,³ savukārt 1939. gadā ienākumi sastādīja 26 400 Ls.⁴

Šādas tendences parādās arī pulkam veiktajos ziedojumos. 20. gadu pirmajā pusē visam Jelgavas aizsargu pulkam tika saziēdoti apmēram 700 Ls, savukārt 1936. gadā šāda summa bija tikai vienai, Jaunsvirlaukas aizsargu nodaļai - vietējās organizācijas saziēdāja 550 Ls,

¹16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr. 1. - 56. lpp.

²LVVA 3700.f.,1. apr., 673. l., - 9. lp.

³LVVA 3700.f.,1. apr.,702. l.,- 80. lp.

⁴LVVA 3700.f.,1. apr.,763.l., - 175. lp.

privātpersonas – 234 Ls.¹ Par vēl izcilāku piemēru kalpo 1924 un 1925. gada ziedojumu salīdzinājums – 1924. gadā no ziedojumiem tika iekasēta pieticīga 189 Ls summa, bet nākamajā, 1925. gadā no ziedojumiem pulka kasē ieplūda 3902 Ls.² Pēc trim gadiem ziedojumu summa sasniedza rekordlielu skaitli – 11306 Ls. 1938. gadā Jelgavas aizsargu pulka kopējie ienākumi bija vairāk nekā 28 tūkstoši latu³ – 10 reizes vairāk nekā 20. gadu vidū. Šādu ienākumu vairākkārtīgu palielināšanos var skaidrot gan ar nodaļu aizsargu aktivitāti, aizsargu popularitātes palielināšanos un visa apriņķa ekonomiskā stāvokļa uzlabošanos.

Sarīkojumi galvenokārt tika rīkoti kādu valsts svētku ietvaros. Teju vienmēr, sarīkojumu noslēgumā bija balles vai zaļumballes. Tomēr, lai padarītu sarīkojums par sabiedrības attīstībai noderīgiem pasākumiem, tajos parasti ietvēra teātra izrādes, koncertus, bazārus, un dažādu pamācošu referātu lasījumus. Ar izglītojošo sarīkojumu daļu centās arī samazināt aizsargos iesakņojušos problēmu – dzeršanu. Parādījās pat kuriozi gadījumi, piemēram, 1938. gada septembrī slēgtā pasākumā Bukaišu pagastā riteņbraucēju rotas aizsargs Rūdolfs Ramše kopā ar kādu bijušo aizsargu vēlējies iekļūt balles telpās, bet pasākuma dežurants viņam aizrādījis, ka katrs, kurš iepriekš nebija atnācis uz referāta lasījumu, ballē netiks ielaists. Situācija beidzās ar dežuranta rupju aizvainošanu no Ramšes puses.⁴ Konfliktu starp aizsargiem izskatīja pat pulka komandieris, pieprasot no aizsarga Ramšes paskaidrojumu.⁵ Tomēr nav zināms, vai aizsargs Ramše par savu uzvedību tika izslēgts no aizsargu organizācijas. Šāda alkohola problēma neskāra tikai sarīkojumus, bija gadījumi, kad aizsargi atradās lielā alkohola reibumā to militārajās mācībās. Par piemēru jāmin 1930. gada vasarā notikušais atgadījums, kad Jelgavas aizsargu pulka 2 eskadrona vīri militāro mācību izjādē tuvējās mājās, piedzērušies un kļūdas dēļ saindējušies ar ziepjakmeņa atšķaidījumu.⁶

Pie aizsargu rīkotajiem pasākumiem, protams, jāmin to rīkoti lielie svētki. Par pirmo ievērojamāko jāmin 1925. gada 7. jūnija karoga pasniegšanas svētki, kuros piedalījušies pie 750 pulka aizsargu.⁷ Šo svētkus apmeklēja svarīgākās valdības un armijas amatpersonas – aizsargu goda šefs ģenerālis Balodis, iekšlietu ministrs E. Laimiņš, Iekšlietu ministrijas aizsargu nodaļas vadītājs pulkvedis Bolšteins, valsts prezidents J. Čakste, kara ministrs pulkvedis Bangerskis, kā arī pārstāvji no Igaunijas.⁸ Rakstiskus sveicienus sūtīja ministru prezidents H. Celmiņš, ārlietu ministrs Z. Meierovics, ģenerālis Goppers un Kārlis Ulmanis.

¹ 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr. 1. - 56. lpp.

² Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...* - 114.lpp.

³ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1939, Nr. 3. - 215. lpp.

⁴ LVVA 3700.f.,1. apr.,763.l., - 304. lp.

⁵ Turpat. - 316.lpp.

⁶ Aizsargu dzīve. *Latvijas kareivis*. 1930, 18. jūnijs. – 2. lpp.

⁷ Aizsargu svinības Jelgavā. *Latvijas Kareivis*, 1925, 9. jūnijs, - 3. lpp.

⁸ Turpat. - 2. lpp.

Karoga svētki, gluži kā citos pulkos, kļuva par pulka ikgadēju un vienu no svarīgākajām tradīcijām. Pulkā, protams, tika svinēti arī visi valsts svētki - Mežmuižas nodaļas aizsargi 1931. gadā atzīmēja Latvijas de jure atzīšanas 10. gada dienu.¹

Lielo svētku programma parasti bija visai līdzīga. Parasti svētki iesākās ar dievkalpojumu, tam sekoja gājiens, pēc kura, iespējams, notika sporta nodarbības vai paraugdemonstrējumi, militārās parādes vai lekciju lasījumi. Vakarā parasti notika koncerti un teātra izrādes ar balli izskaņā. Šāda programma bija arī 1936. gada 15. maija svētkos Jelgavā. Svētki tika svinēti divas dienas – 14. un 15. maijā. 14. maijā notika gājiens uz brāļu kapiem ar vainagu nolikšanu un dievkalpojumu. 15. maijā svētki iesākās ar dievkalpojumiem vairākās Jelgavas baznīcās, pēc tam sekoja militārā parāde, kurā piedalījās Jelgavas kājnieku pulks, aizsargi, ugunsdzēsēji un apmācītie skolēni. Pēc parādes sekoja gājiens. Svētku vakarā notika svētku uzruna, teātra izrāde un pašā noslēgumā svētku balles Virsnieku klubā un Latviešu biedrības namā.²

Līdzīgi kā sarīkojumos, arī svinībās tika apvienoti teātra uzvedumi, sporta nodarbības vai referātu lasījumi. Piemēram, 1931. gadā Mežmuižas nodaļa, svinot jātnieku vienības 10. gadu darbu, sarīkoja sporta sacensības skriešanā, kā arī noslēgumā tika uzvesta teātra izrāde.³

Galū galā aizsargi ne tikai veidoja un piedalījās savos pasākumos, tiem bija iespēja piedalīties arī valsts mēroga pasākumos, piemēram, 1934. gada jūlijā aizsargu štābs aicināja Jelgavas aizsargus gan piedalīties, gan braukt skatīties uz Rīgu plašus tautas svētkus, kuros aizsargiem būs iespēja piedalīties masu uzvedumā ar 3000 dalībniekiem.⁴ Tas norāda uz aizsargu organizācijas vēlmēm integrēt aizsargus arī visas valsts rīkotos pasākumos.

3.2. Teātra, muzikālās un deju grupas.

Līdzīgi kā regulārajās armijās, paramilitārajās organizācijās pašsaprotama ir orķestru izveide. Latvijas aizsargu organizācija nav izņēmums. Orķestri vienmēr piedalījās lielākajos aizsargu svētkos. Lauku rajonos aizsargu nodaļu orķestri spēlēja sarīkojumu ballēs, tādā veidā krietni samazinot sarīkojumu izdevumus.

Arī Jelgavas pulkā bija izveidoti vairāki orķestri. Līdz 1930. gadam pulkā bija 9 pūtēju orķestri un daži stīgu orķestri.⁵ Tomēr par orķestru izveides sākotnējo posmu ir visai maz zināms. Jādomā, ja Jelgavas pulkā orķestri dibināti vēl pirms 1925. gada, jo šī gada karoga

¹Jelgavas aizsargu pulka Mežmuižas nodaļa. *Aizsargs*.1931, Nr. 3. - 117. lpp.

²Svinību gaita Jelgavā 14. un 15. maijā. *Zemgales Balss*,1936, 14. maijs, - 4. lpp.

³Mežmuižas aizsargu jātnieku 10 gadu svinības. *Aizsargs*,1930, Nr. 10. - 421. lpp.

⁴LVVA 3700.f.,1. apr., 673.l., - 254. lp.

⁵Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...* - 59. lpp.

pasniegšanas svētkos jau ir piedalījušies aizsargu orķestri.¹ 1928. gada budžetā jau bija iekļauti līdzekļi orķestra instrumentu iegādei.² 1927. gadā decembrī Salgales (līdz 1925. gadam Emburgas pagasts) aizsargu nodaļa no budžeta atvēlēja 40 Ls par altu, 62 Ls par bungām un 26 Ls par bangu šķīvjiem.³ Par orķestru nozīmi pulkā liecina 1931. gadā tika dibinātais ūdenssporta rotas orķestris⁴, pati rota tika dibināta iepriekšējā gadā. Orķestru skaits Jelgavas pulkā 30. gados turpināja palielināties un 1935. gadā Jelgavas aizsargu pulkā pavisam bija 13 pūtēju orķestri ar 152 dalībniekiem (32 nebija no aizsargu organizācijas), kā arī ar 2 stīgu ansambļiem un 17 to dalībniekiem.⁵ 1938. gadā jau bija 16 pūtēju orķestri un viens stīgu ansamblis ar kopumā 163 dalībniekiem.⁶ No tiem tikai 105 bija aizsargu organizācijas dalībnieki.⁷ Kā redzams, orķestru popularitāte 2 gadu laikā bija nedaudz pieaugusi, vienīgi viens stīgu ansamblis bija likvidēts. Tam par iemeslu, iespējams, ir vajadzīgo orķestra stīgu instrumentu trūkums. 1939. gadā uz 163 dalībniekiem bija - 4 flautas, 15 klarnetes, 32 kornetes, 18 trompetes, 28 alti, 17 lielās bungas, 9 mazās bungas, 19 šķīvji, 1 mazā flauta, 1 saksofons, 1 zuzafons,⁸ kopā 145 mūzikas instrumenti. Jāņem vērā, ka puse no tiem bija orķestru dalībnieku privātie instrumenti. Tādēļ jāsecina, ka lielākās problēmas pulka orķestru attīstībā radīja mūzikas instrumentu trūkums. Neskatoties uz to, var uzskatīt, ka Jelgavas aizsargu orķestri ir veiksmīgi darbojušies. Kaut gan katrs orķestris atsevišķi bija neliels – apmēram 10 – 12 cilvēki, to agrā veidošanās un darbība apliecina orķestru nozīmi Jelgavas apriņķa muzikālajā dzīvē. Citos pulkos tik plašā mērogā orķestri neveidojās un jau līdz 1930. gadam ar vairāk kā 100 cilvēkiem pulka kopējā orķestrī, tas bija lielākais no organizācijas orķestriem.⁹ Orķestris arī piesaistīja valdības interesi un atbalstu – 1933. gadā no Latvijas Valsts Kultūras fonda budžeta Jelgavas aizsargu orķestriem tika atvēlēti 600 Ls.¹⁰ Ņemot vērā to, ka tajos iesaistījās arī cilvēki ārpus organizācijas, jāsecina, ka Jelgavas aizsargu orķestri ir arī veicinājuši vietējās sabiedrības muzikālās dzīvēs attīstību.

Par pulka muzikālo darbību rūpējās arī to kori. Skaita ziņā jāmin, ka koru īpatsvars Pulkā veidojās līdzīgi kā pulka orķestriem. Ja 1930. gadā pulkā bija 8 kori,¹¹ tad nākamo astoņu gadu laikā šis skaits dubultojās, un 1938. gadā pulkā jau bija 19 kori ar 528

¹ Jelgavas pulks, *Aizsargs*. Nr. 7. 1925. - 273. lpp.

² Skatīt 3.2. tabulā.

³ LVVA 3700.f., 1. apr., 942.l., - 12. lp.

⁴ Jelgavas aizsargu pulks, *Aizsargs*. Nr. 6. 1931. - 250.lpp.

⁵ LVVA 3700.f., 1. apr., 702.l., - 80.lp

⁶ 16. Jelgavas pulks, *Aizsargs*. 1939, Nr.3. - 215.lpp.

⁷ LVVA 3700.f., 1. apr., 763. l., - 5. lp.

⁸ LVVA 3700.f., 1. apr., 763. l., - 13.lp.

⁹ *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, 1931. 9.jūnijs, Nr.491. - 1.lpp.

¹⁰ *Valdības Vēstnesis*, 1933., 15. jūnijs Nr.131. 3.lpp.

¹¹ Mauriņš, E. *16. Jelgavas aizsargu pulks 1919. - 1929.* Jelgava, 1930.- 59. lpp

dalībniekiem.¹Vienīgi dalībnieku skaita ziņā vienā korī, Pulka kori ievērojami pārspēja orķestrus, vienā korī 38. gadā vidēji bija, apmēram, 28 dalībnieki. Protams, koriem, gluži kā orķestriem, ļoti nozīmīgi bija aizsargu lielie svētki – 15. maija svētki, Pulka karoga svētki, kā arī aizsargu un aizsardžu dienas. Vieni no nozīmīgākajiem pulka koru svētkiem bija arī Zemgales dziesmu un mūzikas svētki. Par šo svētku nozīmi un apjomu liecina to apmeklētāju skaits – 1936. gadā Zemgales IV dziesmu un mūzikas svētkos Jelgavā sapulcējās pāri 20 tūkstoši klausītāju.² Lai gan aizsargu kori veidojās no vietējās nodaļas aizsargiem un aizsardzēm, un lai gan to diriģenti nereti bija vietējie muzikālie darbinieki, tostarp, mūzikas skolotāji, jāsecina, ka šie kori spējuši sasniegt visai augstus rezultātus. To apliecina koru dalība lielajos svētkos. Kā arī korus nereti lielos pasākumos vadīja Latvijā ļoti pazīstami diriģenti. Piemēram, 1937. gadā Jelgavas aizsargu un latviešu biedrības rīkotajā dziesmu dienā gan Jelgavas aizsargu korus, gan citus korus, kopumā apmēram 700 dziedātājus, vadīja virsdiriģents Jēkabs Mediņš.³

Bez muzikālā pavadījuma aizsargu rīkotajos svētkos un sarīkojumos aktīvi iesaistījās amatiertreātra grupas. Pirmās ziņas par teātra pulciņu darbību parādās pulka karoga iesvētīšanas svētkos, kuros pašā vakarā, pēc svinīgās svētku daļas tika uzvesta teātra izrāde.⁴ Laikā pēc šiem svētkiem aizsargu teātra grupas aizvien regulārāk sarīkojumos un svētkos sāka uzvest izrādes. Uzvesto lugu klāsts bija visai plašs, tomēr praktiski visas lugas bija tikai latviešu autoru darbi. Tika uzvestas gan latviešu dramaturgu klasikas darbi, gan jauni, ne tik populāru autoru darbi. Pulka pastāvēšanas 10 gadu svētkos aizsargi un aizsardzes kopā ar Jelgavas teātra aktieriem uzveda rakstnieka V. Zonberga brīvdabas izrādi „Melns Jātņieks”.⁵ 1934. gada 26. decembra sarīkojumā Jaunplatonē tika uzvesta E. Cīruļa „Veikalnieki”.⁶Tā paša gada vasarā Aizsargu dienās Dobeles aizsargu nodaļa uzveda J. Aluāna „Kas tie tādi, kas dziedāja”.⁷1937. gada jūlijā Dobeles pagasta nodaļa uzveda V. Lāča „Tālo ceļu”.⁸ Skaitliski Jelgavas pulka teātra grupas 1936. gadā kopā uzveda 83 izrādes, no kurām 24 bija drāmas, 25 komēdijas un pārējās citu žanru.⁹ Pēc trim gadiem, 1938. gadā izrāžu kopējais skaits bija pieaudzis līdz 114 izrādēm, no kurām 38 bija drāmas, 33 bija komēdijas, bet 44 bija citu žanru lugas.¹⁰ Lai gan šajā laikā bija novērojams izrāžu skaita pieaugums, procentuāli izrāžu žanri maz mainījās. Tas liecina par sabiedrības vēlmi pēc dažādības, neuzsverot vienu vai otra žanra

¹ Turpat.

² 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. 1936, Nr. 9. - 614.lpp.

³ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. 1937, Nr. 5. - 366.lpp.

⁴ Aizsargu svinības Jelgavā. *Latvijas Kareivis*, 1925, 9. jūnijs, - 3.lpp.

⁵ Jelgavas aizsargu pulka 10 gadu svētki. *Aizsargs*. 1930. - 200.lpp.

⁶ LVVA 3700.f.,1. apr., 652.l., - 26. lpp.

⁷ Turpat. - 55. lpp.

⁸ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. Nr. 7/8. 1937. - 529. lpp.

⁹ LVVA 3700.f.,1. apr.,702. lieta - 80.lp.

¹⁰ LVVA 3700.f.,1. apr., 763.l., - 5.lp.

pārākumu. No kopējā izrāžu skaita vairāk nekā 2/3 izrāžu aizsargu teātra grupas uzveda pašu spēkiem. Dažos gadījumos aizsargi pieaicināja citas teātru grupas, 1936. gadā tas bija 21 reizi,¹ bet 1939. gadā 13 reizes.² Pašās 30 gadu beigās populārāka palika arī viesizrāžu grupu pieaicināšana. Dažkārt tika pieaicinātas arī Rīgas labākās teātra grupas, piemēram 1938. gada 11. septembrī Dailes teātra viesizrādi ar Viļa Lāča lugu „Jaunā maiņa”.³ Aizsargu teātra grupas tika iesaistītas arī lielākos uzvedumos, kuros piedalījās arī profesionāli aktieri. 3. vasaras svētkos 1936. gadā pulka aizsargu teātra grupas piedalījās Nacionālā teātra un Zemnieku drāmas rīkotajā brīvdabas izrādē, kurā uzstājās apmēram 140 dalībnieku.⁴ Vienas no visvairāk uzvestajām lugām bija „Skroderdienas Silmačos”.

Jāņem vērā, ka aktīvi uzvedot latviešu autoru lugas, teātra grupām nācās tiem arī samaksāt autortiesību honorāru. Starpnieks starp aizsargiem un pašiem dramaturgiem bija Latvijas Mākslas aģentūra. Piemēram, 1933. gada aprīļa un maija mēnesī Glūnas aizsargu nodaļa par 5 lugām un 1 dziesmu samaksāja honorāros 67 Ls.⁵ Lai gan šādi honorāri nebija īpaši lieli, parasti ne vairāk kā 15 Ls par 1 lugas izmantošanu, bija gadījumi, it sevišķi pirms 1930. gada, kad aizsargu nodaļas, kādu iemeslu dēļ nevarēja vai nevēlējās samaksāt. Tas, protams, kā jau visām juridiskām organizācijā, varēja novest līdz tiesvedībai. Piemēram, 1927. gadā Elejas nodaļas priekšnieks teātra pulciņa vārdā lūdza honorāra atmaksas atlaišanu LAB biedram un LAO galvenajam ideologam G. Mīlbergam. Viņš, bez dalības valsts politikā un LAB, bija arī rakstnieks un dramaturgs – vairāku lugu autors. Tomēr, lūgumu Mībergs neizpildīja skaidrojot, ka tas ir viņa darbs un daļa no honorāra ir jānodod arī Latvijas mākslas aģentūrai.⁶ Problēma turpinājās tā paša gada septembrī ar Latvijas Mākslas aģentūras pieprasījums izmaksāt parādu nedēļas laikā, citādāk aģentūra pret Elejas aizsargu priekšnieku cels kriminālapšūdzību tiesā.⁷ Informācija par problēmas atrisinājumu nav, bet jādoma, ka aizsargu nodaļa atmaksāja parādu.

Sākot no 30. gadu vidus, Jelgavas apriņķa aizsargi piedalījās Latviešu deju svētkos. Vairumā nodaļu tika izveidoti deju kolektīvi. Tika rīkoti kursi tautas deju kopu vadītāju apmācībai, kā arī, gatavojoties Deju svētkiem, tika rīkotas visu kolektīvu apmācības. Gatavojoties Deju svētkiem 1936. gadā, notika deju kopu apmācības. Šajās apmācībās piedalījās deju kolektīvi no 35 aizsargu nodaļām,⁸ tā parādot tautas deju popularitāti pagastos. Lielākā pievēršanās tautas dejām sākās pēc 1937. gada 1. vispārējiem tautisko deju un

¹LVVA 3700.f., 1. apr., 702.l. - 80.lp.

²LVVA 3700.f., 1. apr., 763.l., - 5.lp.

³Zemgales Balss, 1938., 7. septembris Nr.202. -5.lpp.

⁴Jelgavai jāņem Bauska par priekšzīmi. Zemgales Balss, 1936, 8. jūnijs, -2. lpp.

⁵LVVA 3700.f., 1. apr., 943.l., -2.lp.

⁶LVVA 3700.f., 1. apr., 551.l., -116.lp.

⁷LVVA 3700.f., 1. apr., 551.l., - 147.lp.

⁸Turpat.- 2.lpp.

vingrošanas svētkiem Rīgā, kur piedalījās arī Jelgavas aizsargi un aizsardzes.¹ Tiesa gan, Jelgavas aizsargi tautas dejas vairāk pielīdzināja sporta pasākumam nekā kultūras pasākumam. Līdzās sporta sacensībām, kā viena no sporta disciplīnām bija arī tautisko deju priekšnesumi. Piemēram, 1938. gada 18. septembrī vingrošanas un tautisko deju sacensībās Jelgavas aizsargu sporta laukumā no katras nodaļas bija jāpiedalās 4 deju pāriem, kuri sacentīsies tādās dejās kā – Litenietis un Ačups.²

3.3. Aizsargu nami.

Kultūras attīstībā svarīgu lomu ieņēma aizsargu nami. Tāpēc jau no 20. gadu vidus Latvijas aizsargu organizācija izvirzīja jautājumu par aizsargu namu celtniecību.³ Bet par namu aktīvu celtniecību var runāt tikai no 30. gadu vidus. Jelgavas namu atklāja 1932. gada 25. septembrī.⁴ Nama atklāšana bija nozīmīgs notikums ne tikai pašam aizsargu pulkam, bet arī visai Latvijas Aizsargu organizācijai. Par to liecina tas, ka šis aizsargu nams bija viens no pirmajiem, jo līdz 1934. gadam bija atklāti tikai 10 aizsargu nami,⁵ un arī nama atklāšanas viesi – iekšlietu ministrs J. Kauliņš, kara ministrs ģenerālis J. Balodis, Valsts prezidents A. Kviesis, pārstāvji no Igaunijas, Somijas, Lietuvas un Polijas paramilitārajām organizācijām. Aizsargu namā tika ierīkota bibliotēka, kā arī bija vairākas telpas rīkojumu izpildei. Tomēr šim namam bija pietiekoši daudz trūkumu. Jau 1936. gadā laikrakstā *Zemgales balss* par Jelgavas aizsargu namu raksta – „*Vēršoties aizsargu pulka darbībai plašumā, šie telpu vairs nepietiek un tās ir stipri nepiemērotas, lai apmierinātu visas vajadzības*”.⁶ Lai atrisinātu problēmas ar aizsargu namu, tika vestas sarunas ar biedrību „Zemgales klubs” par namu apmaiņu. To realizēja 1938. gada 1. oktobrī.⁷ Lai vairāk atbilstu aizsargu prasībām, jauniegūtās telpas tika pārbūvētas – tika iekārtotas telpas pulka komandieriem, sportistiem un aizsardzēm. Namā izveidoja bibliotēku ar lasītavu, telpas apmācībām, telpu bufetei, kā arī nama dārzā tenisa un basketbola laukumu, kuros varēja nodarboties ar sportu arī citi Jelgavas iedzīvotāji. Pārbūve tika veikta pateicoties Jelgavas sabiedrisko iestāžu un organizāciju ziedojumiem. Jaunais nams varēja uzņemt 800 cilvēkus, un pārbūves darbu projekta autors ir

¹Zemgales Balss, 1937., 5. jūnijs Nr.123. - 1. lpp.

²Zemgales Balss, 1938., 13. augusts Nr.181. - 4. lpp.

³Butulis, I. Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas. I. *Latvijas Vēsture*, 1992, Nr. 4. - 29.lpp.

⁴Aizsargu nama atklāšana. *Aizsargs*, Nr. 10/11. 1932. - 868.lpp.

⁵Butulis, I. Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas. I... - 29.lpp.

⁶Jelgavai jāņem Bauska par priekšzīmi. *Zemgales Balss*, 1936, 8. jūnijs, - 2. lpp.

⁷Sestdien iesvētīs Jelgavas aizsargu namu. *Zemgales balss*, 1939, 1. novembris, - 1.lpp.

inž. T. Reizāns. Jauno namu Virspavēlnieka ielā atklāja 1939. gada 17. septembrī Jelgavas aizsargu pulka otro sporta un tautisko deju svētku ietvaros.¹

Pētot Jelgavas pulka aizsargu namus, autors saskārās ar dažādu autoru un avotu informācijas nesaderību. Pēc A. Lāča „Ozolvīru pulki” sniegtās informācijas Jelgavas aizsargu pulkam bija 5 nami: Jelgavā, Jaunaucē, Lielplatonē, Mežmuižā un Elejā.² Savukārt žurnālā „Aizsargs” un citos laikrakstos parādījās informācija par namiem Sņiķerē un Rubā. Acīmredzot tas parāda A. Lāča vājo materiālu klāstu.

Pagastos šiem namiem bija vēl lielāka nozīme nekā pilsētā, jo laukos trūka vai pat nebija kultūras namu ar gana plašu telpu kādiem pasākumiem. Līdzīgi tā arī bija Bēnes pagastā, kur 10 km rādiusā nebija nevienas piemērotas telpas sabiedriskiem pasākumiem.³ Tādēļ 30. gadu otrajā pusē aizvien vairāk tika izveidoti aizsargu nami un mītnes Jelgavas apriņķa pagastos. Aucē aizsargu namu atklāja 1939. gada 11. decembrī.⁴ Aizsargu nodaļas mītņu izveidi atbalstīja gan vietējie iedzīvotāji, gan arī pagasta pārvaldes – 1938. gadā sabiedrisko lietu ministrija Rubas aizsargu nodaļai nodeva Reņģes muitas māju ar 2 ha zemes, kurā aizsargu nodaļa paredzēja izveidot aizsargu mītni un tās parkā parku ar sporta laukumiem.⁵ 1939. gadā Ozolnieku pagasta pašvaldība aizsargu nodaļai nodevusi uz 99 gadiem telpas aizsargu mītnes izveidei.⁶ Par vienu no Pulka nodaļu labāko aizsargu namu jāmin Sņiķeres aizsargu namu, kuru atklāja 1938. gada jūlijā.⁷ Žurnāla „Aizsargs” šo namu min kā vienu no glītākajām šāda veida celtnēm Zemgalē.⁸ Sņiķeres aizsargi nama celtniecībai vairākus gadus bija vākuši līdzekļus un 1937. gada janvārī celtniecības vajadzībām tie bija paredzējuši kases naudu – 541 Ls, noguldīto naudu - 9030 Ls un sabiedrisko organizāciju saziēdoto naudu – 2200 Ls. Paši aizsargi bija arī sagatavojuši kokmateriālu un akmeņus Ls 5000 vērtībā.⁹

Arī Vircavas aizsargiem nama būve 30. gadu vidū kļuva par prioritāti. No to 3706 Ls lielajiem ienākumiem 3185 Ls tika izdoti nama pārbūvei. Arī nākamā gada pirmajos 4 mēnešos aizsargu nodaļa, no ieņemtajiem 924 Ls, 472 Ls izdeva par būvdarbiem un 174 Ls par materiāliem.¹⁰

Bez pašu nodaļu un atbildīgā pulka rūpēm par namu izbūvi un atjaunošanu savu uzmanību pievērsa arī Iekšlietu ministrija. Piemēram, jau 1928. gada martā Iekšlietu ministrija aizsargu nodaļa izdeva pavēli Nr. 48., ar kuru tika aicināts Tukuma aizsargu pulkam

¹ *Jaunākās ziņas*, 1939., 9. septembris, Nr. 201. - 3.lpp.

² Lācis A. *Ozolvīru pulki*. – Linkolna, 1974. - 58 lpp.

³ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1938, Nr. 7/8. - 542.lpp.

⁴ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1939, Nr. 1. - 49.lpp.

⁵ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1938, Nr. 6. - 448. lpp.

⁶ 16. aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1940, Nr. 2. - 126. lpp.

⁷ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1938, Nr. 7/8. - 542.lpp.

⁸ Turpat.

⁹ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr.1.- 56.lpp.

¹⁰ LVVA 3700.f.,1. apr., 428.l., - 45.lp.

vākt līdzekļus un atbalstīt Jaunsvirlauku aizsargu nama būvi. Pavēlei nāca klāt tā paša gada 17. martā izdotais raksts, kurā Iekšlietu ministrijas aizsargu daļa formulēja vēlamo aizsargu izbūves tempu. Rakstā bija pausts, ka katrai aizsargu organizācijas nodaļai vajadzētu ziedot 10 – 30 Ls aizsargu namu izbūvei. Tādā veidā tiktu iegūti 7000 – 12 000 Ls. Otrs priekšlikums bija katrai nodaļai gadā ziedot 120 Ls, tādā veidā katru gadu varētu izbūvēt 4 pilnīgi jaunus aizsargu namus.¹

Pēc iepriekš minētā jāsecina, ka Jelgavas pulka aizsargiem aizsargu mītnes 30. gadu otrajā pusē bija viena no prioritātēm, turklāt, no šiem namiem lielu labumu guva ne tikai paši aizsargi, bet arī vietējie iedzīvotāji un vietējās sabiedriskās organizācijas.

3.4. Lekcijas un lasījumi.

Aizsargu sarīkojumi kalpoja ne tikai par ienākumu avotu, bet arī par izglītošanas veidu, lasot referātus un novadot lekcijas, varēja izglītot gan apmeklētājus, gan arī pašus aizsargus. Kā arī tas bija veids, kā cīnīties ar aizsargu pārlieku lielo dzeršanu sarīkojumos.²

Informācija par Jelgavas pulka lekciju lasījumiem 20. gados ir diezgan skopa, bet tas nenozīmē, ka lekcijas netika lasītas – 1926. gadā Jelgavas aizsargu pulka 4. rotas gadu svētkos, pēc parādes tika veikti priekšlasījumi uzsverot aizsargu lielo nozīmi drošības pastiprināšanā.³ 1931.gadā Vilces nodaļa Jāņu dienas sarīkojumā notika gan filmas „Lāčplēsis” demonstrēšana, gan referātu lasījums un pēc tam balle.⁴ Šāds – referātu un izklaides pasākumu kombinējums, bija pavisam ierasts.

Pulkam parādījās vajadzība koordinēt šādu priekšlasījumu darbību un tematiku. 1933. gada 2. novembrī pulka komandieris pieņem lēmumu dibināt pulka informācijas – propagandas nodaļu. Šīs nodaļas mērķis būs lekciju un kursu organizēšana.⁵

Tieši 30. gadu otrajā pusē parādās plaša informācija par lekciju lasījumiem pulka sanāksmēs, sarīkojumos vai svētkos. Slēgtajos aizsargu nodaļu vakaros referātu priekšlasījumus veica paši nodaļas aizsargi – 1936. gadā, pieminot O. Kalpaka krišanas gadadienu, Svētē aizsargs Renebergs lasīja referātu,⁶ savukārt, tā paša gada 8. martā Tērvetes nodaļas slēgtajā vakarā aizsargs agronoms A. Briedis referēja par lauksaimniecības attīstību nākotnē,⁷ bet 15. martā slēgtajā vakarā skolotājs Karlsons uzstājās ar referātu „Valstiskā

¹ LVVA 3700.f.,1. apr., 41.l., - 265. lp.

²Butulis, I.Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas. I... - 27.lpp.

³ Aizsargu dzīve. *Latvijas kareivis*, 1926, 25. augusts, - 2. lpp.

⁴ Jelgavas Aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1931, Nr. 6. - 250. lpp.

⁵ LVVA 3700.f.,1. apr., 126. l. - 378. lp.

⁶ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1936, Nr. 4. - 284.lpp.

⁷ Turpat. - 285.lpp.

audzināšana”¹. Tas labi parāda aizsargu nodaļu sarīkojumu lasījumu tēmas, kuras bieži bija atkarīgas no referentu profesijām. Referātu un lekciju lasījumi notika arī lielākos aizsargu pasākumos – 1936. gada augustā viena no aizsargu un aizsardžu svētku daļām bija vairākas lekcijas². Šāda veida pasākumi Aizsargu štābam bija izdevīgi, tas sekmēja, ka savas lekciju tēmas tika atklātas plašai aizsargu un aizsardžu auditorijai vienkopus.

3.3.tabula.

16. Jelgavas aizsargu pulka priekšlasījumu temati 1938. gadā.*

Priekšlasījumi pēc satura par:	Priekšlasījumu skaits	%
Aizsargu Organizāciju	22	15,5
Valsts dzīvi	54	38
Vēsturi un ģeogrāfiju	20	14,1
Fizisko audzināšanu un veselības kopšanu	7	4,9
Mākslas, literatūras kultūru	15	10,56
Saimnieciskajiem jautājumiem	24	16,9
Slēgtie	59	41,5
Atklātie	83	58,5
kopā	142	100

*Avots - LVVA 3700.f.,1. apr., 702. lieta. 5. lpp.

Sākot ar 1934. gada septembri, aizsargiem nācās saskaņot savu paredzēto priekšlasījuma tēmas ar jaunizveidoto Iekšlietu ministrijas informācijas un propagandas daļu, šī nodaļa arī piedāvāja pieaicināto lektoru darbību.³ Šādi valdība caur aizsargu organizāciju sabiedrībai veiksmīgi varēja izplatīt sev vēlamo ideoloģiju. Apskatot dotā attēlā sniegtos 1938. gada datus par Jelgavas pulka priekšlasījumu tematiem uzreiz redzama valdības ietekme – 38% visu priekšlasījumu bija veltīti tieši valsts dzīvei, bieži liekot uzsvāru uz Ulmaņa valdības veiksmīgo darbību un sasniegumiem, vēl 30% sastādīja priekšlasījumi par aizsargu organizāciju, Latvijas vēsturi un ģeogrāfiju. Šo tematu grupas mērķis bija nacionālās pašapziņas veicināšana. Lekcijas lasīja gan vietējie – pulka, rotu, nodaļu vadītāji un vietējie kultūras darbinieki, gan arī pieaicināti aizsargu organizācijas pārstāvji, sabiedriskie un kultūras darbinieki, zinātnieki un dažādu nozaru speciālisti. Redzams, ka lielākais uzsvārs,

¹ 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1936, Nr. 4. - 285.lpp.

² 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1936, Nr. 9. - 614. lpp.

³LVVA 3700.f.,1. apr., 652.l., - 44.lp.

protams, tika likts tieši uz pašu aizsargu audzināšanu, un to lojalitātes veicināšanu. Tomēr, no 142 priekšlasījumiem 58% gadījumu noklausīties drīkstēja, un pat bija vēlams, arī cilvēkiem no malas. Maz lekciju bija par mākslu un kultūru un, salīdzinot 20. gadu otro pusi, bija ievērojami samazinājušies priekšlasījumi par veselības kopšanu un fizisko audzināšanu, 38 gadā sastādot tikai nepilnus 5%.

3.4.tabula.

LAO priekšlasījumu tēmas 1936. gadā.*

Priekšlasījumi	skaits	Skaitis %
Aizsargu organizācijas dzīve	277	15
Valsts dzīve	527	28
Vēsture un ģeogrāfija	351	19
Fiziskā audzināšana un	225	12
Māksla (Literatūra, mūzika,	116	6
Saimnieciskie jautājumi	379	20
kopā	1875	100

* Izmantota tabula: Petrovska, I. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma un tā ideoloģijas atspoguļojums žurnālos Aizsargs un Sējējs no 1936.- 1940. gadam*. Maģistra darbs. Rīga.2007. – 94. lpp.

Ivetas Petrauskas pētījumā *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma un tā ideoloģijas atspoguļojums žurnālos Aizsargs un Sējējs no 1936. – 1940. gadam*. Ir sniegti dati par priekšlasījumu tēmām visā LAO līmenī. Redzams, ka procentuāli rezultāti ir ļoti līdzīgi Jelgavas aizsargu pulkā. Priekšlasījumi par LAO Jelgavas pulkā bijuši tikpat izplatīti cik pārējos pulkos. Lielākā atšķirība parādās „Valsts dzīves” atspoguļošanā, kur Jelgavas pulkā bijuši par 10% vairāk priekšlasījumu nekā visā LAO. Tāpat arī par 7% mazāk priekšlasījumi Jelgavas pulkā bija par fizisko audzināšanu un veselības kopšanu. Tomēr pirmie trīs temati, kuri autoritārajam režīmam būtu visnozīmīgākie gan Jelgavas aizsargu pulkā, gan visā LAO, bijuši praktiski vienādi – 64 – 67 % no visām referātu un priekšlasījumu tēmām. Tas tikai apliecina Iekšlietu ministrijas kontroli gan par vienu aizsargu pulku, gan visas LOA ideoloģijas bāzi.

Apkopojot iepriekšminēto secināms, ka Jelgavas aizsargu pulka kultūras aktivitātes bija vitāli svarīgas pulka turpmākā attīstībā. Aizsargiem ir arī nenoliedzama loma sabiedriskās dzīves iekustināšanā – aizsargu rīkote pasākumi, atceres dienas un priekšlasījumi veicināja kā apkārtējo iedzīvotāju pašu aizsargu integrāciju kā pagastu tā reģiona līmenī.

4. Aizsardžu darbība kultūras jomā.

Pētot 16. Jelgavas aizsargu pulka un visas LOA darbību kultūras jomā, nevar neapskatīt aizsardžu darbību. Aizsardžu nozīme kultūras dzīves attīstībā ir nenoliedzama, un 30. gados, precīzāk, 30. gadu otrajā pusē, rīkojot pasākumus un palīdzot pulka vīriem, aizsardzes lielā mērā deva nozīmīgu ieguldījumu gan pulku, gan arī vietējās sabiedrības kultūras dzīves attīstībā. Kultūras joma bija aizsardžu galvenais darbības virziens. Protams, aizsardzes ņēma dalību arī sporta dzīvē gan piedaloties sporta sacīkstēs, gan veidojot sporta komandas.

Drīz pēc LAO izveides, līdzās aizsargu nodaļām, parādījās pāris sieviešu grupas, kuras darbojās, sniedzot pulka vīriem atbalstu. Visvienkāršākais šo sieviešu darbs bija nodaļas vīru ēdināšana militāro mācību vai izrīkojumu laikā. Tomēr sabiedrība šādu sieviešu darbību uztvēra visai piesardzīgi. A. Lācis norāda, ka 1919. gadā sabiedrībā bija izveidojušies priekšstati, ka sieviešu pašdarbība var radīt tikai problēmas. Lācis izsakās šādi: „*Bija vēl labi visiem atmiņā 1919. g. Dažādu komunistu varasvīru štābu rakstu darbu izpildītājas, kuras vēlāk izveidojušās par nežēlīgām plintniecēm un aizbēga komunistiem līdz uz Padomju Krieviju.*”¹ Tomēr, tajā pašā laikā bija izveidojies Latvijas sieviešu palīdzības korpuss. Šī organizācija izveidojās dēļ nepieciešamības atbalstīt un apgādāt armijas vienības frontē. Mēnesi pēc K. Ulmaņa 1919. gada 3. septembrī izteiktā ierosinājuma veidot Sieviešu atbalsta vienības pēc Lielbritānijas Sieviešu militārās palīdzības korpusa parauga, tika sasaukta korpusa dibināšanas sapulce. Sapulcē nolemtie uzdevumi „*uzņemt karavīru ēdināšanas organizēšanu, drēbju un veļas pagatavošanu, armijas vienību apgādāšanu ar pārvietojamām bibliotēkām, ievainoto apkopšanu kara slimnīcās un hospitāļos, kā arī kritušo karavīru sarakstu sastādīšanu un apbedīšanas organizēšanu.*”² radīja priekšstatu kādā virzienā ir jādarbomas tām sievietēm, kuras vēlas iesaistīties un palīdzēt aizsargiem. A. Lācis izsaka viedokli, ka tieši Latvijas sieviešu palīdzības korpusa un tā nodibinātā Zelta fonda darbinieču darbība ir par pamatu aizsardžu organizēšanās sākumam.³

Latvijas Aizsardzības biedrības izveide iezīmēja jaunu posmu sieviešu atbalsta vienību veidošanā. LAB vadība, pēc Somijas aizsardžu „LottaSward” parauga, nāca klajā ar vēlmi veidot sieviešu komandas, kuru galvenie uzdevumi būtu sanitārais un kultūras darbs.⁴ Šo ideju izplatīšanu LAB veica ar žurnālu „Aizsargs”, kurā jau 1923. gada numurā parādījās plašs raksts par somu aizsargu un aizsardžu darbību un nozīmi.

¹Lācis A. *Ozolvīru pulki...* - 95.lpp.

²Ciganovs, J. *Latviešu sieviešu palīdzības korpuss Neatkarības kara laikā*, 2013. 12. novembris [pieejams: <http://www.sargs.lv/Vesture/Vesture/2013/11/12-01.aspx#lastcomment>]

³Lācis A. *Ozolvīru pulki...* - 95.lpp.

⁴Butulis, I. *Latvijas aizsardzes (1923-1940)*, Latvijas Vēstures institūta žurnāls, 1997, Nr. 2. – 98.lpp.

Nākamo gadu laikā aizsākās plašāka aizsardžu pulciņu izveide.¹ Pirmkārt, tas saistīts ar Iekšlietu ministra 1924. gadā izdotajām instrukcijām, ar kurām tika atļauts aizsargu pulkos un pulka nodaļās veidot aizsardžu pulciņus.² Otrkārt, pulciņu veidošanos veicināja LAB aktīvā dalība aizsardžu ideju izplatīšanā.

Aizsardžu pulciņu veidošanā, novērojams Iekšlietu ministrijas un LAB savstarpējais konflikts. Gluži kā visā LAO, arī pie aizsardžu pulciņu veidošanas savu ietekmi izplatīja Latvijas Aizsardzības biedrība. Nenoliedzami, ka šī virziena veidošanā un attīstībā lielākais devums bijis no LAB puses. Tādēļ arī nav pārsteidzoši, ka tā aizsardzes gribēja padarīt par pēc iespējas neatkarīgākām no LAO un Iekšlietu ministrijas aizsargu nodaļas. 1926. gada 25. aprīlī Rīgā, sanākot pirmajai Vislatvijas aizsardžu sapulcei, iezīmējās tās darbības turpmākie principi. Sanāksme bija organizēta pēc LAB iniciatīvas. Tajā par aizsardžu pagaidu centra priekšnieci bija ievēlēta LAB dāmu komitejas dalībniece Anete Indāne. Pašsaprotami, ka LAB centās veidot kā patstāvīgu organizāciju, ar savu priekšnieci, kas pilnībā nepakļautos LAO vadībai.³

Tomēr drīz vien izkristalizējās LAO vadības nostāja. Tā nevēlējās redzēt aizsardzes kā patstāvīgi darboties spējōšu organizāciju. LAO ieturēja visai konservatīvu nostāju – aizsardzēm bija jābūt aizsargu pulka atbalsta vienībām. Iekšlietu ministrijas izdotajos noteikumos aizsardžu mērķi bija „pabalstīt aizsargu nodaļu, sekmēt to darbību. Sniegt palīdzību aizsargiem pēc tiešas priekšniecības uzaicinājuma”. Pēc šī sniegtā mērķa skaidrojuma var secināt, ka Iekšlietu ministrija nevēlējās redzēt LAO patstāvīgi rīkoties spējīgas sievietes. LAB izdotajos aizsardžu nolikumos mērķis bija krasī atšķirīgāks – „Valstiski nacionālas apziņas izkopšana sievietēs”.⁴ Protams, ka aizsardžu uzdevums bija atbalstīt aizsargu vīrus un attīstīt sabiedrisko dzīvi pagastos, bet pēc LAB idejas Aizsardzēm, galvenokārt, būs jākoncentrējas uz sabiedrības sieviešu lomas nostiprināšanu.

Skaidrību aizsardžu jautājumā ieviesa tikai 1926. gada 7. Novembra Iekšlietu ministrijas izdotie „Noteikumi aizsardžu pulciņiem pie aizsargu nodaļām”. Pēc rīkojuma nosaukuma var spriest, ka aizsardzes ir paredzētas veidot tikai pie nodaļām kā atbalsta vienības, un aizsardžu pārvalde nav vajadzīga. To arī formulē noteikumu 1. Punkts – „Aizsardžu pulciņus var dibināt pa vienam pie katras aizsargu nodaļas (atsevišķos gadījumos pie bataljona un pulka štābiem)”, 11. Punkts – „Aizsardžu pulciņi rīkojas saziņā ar aizsargu nodaļām un nodaļas priekšniekiem, kuri ir atbildīgi par pulciņa darbību”. 13. Punkts – „Pulkā ietilpstošo aizsardžu pulciņus pārziņa pulka komandieris. Viņš dod rīkojumus un

¹Butulis, I. *Sveiki, aizsargi!*... - 152.lpp.

²*Aizsargs*, Nr.12.1924. - 404. lpp.

³Butulis, I. *Latvijas aizsardzes(1923-1940...* - 100.lpp.

⁴Butulis, I. *Sveiki, aizsargi!*... - 147.lpp.

airrādījumus visos aizsardžu pulciņu organizācijas un darbības jautājumos”. No minētajiem aizsardžu pulciņu noteikumu punktiem, var secināt, ka aizsardžu pulciņi pakļaujas ne tikai pulka komandierim, tie pulka struktūrā ir zemāki par nodaļu komandieriem, principā pielīdzinot aizsardžu pulciņu sporta pulciņam vai nodaļas korim, orķestrim. 14. Noteikumu punkts – „*Kopīgo aizsardžu pulciņu darbības jautājumu apspriešana notiek: nodaļu aizsardžu priekšstāvju sapulcēs pie lauku štābiem un pulku aizsardžu priekšstāvju - pie Iekšlietu ministrijas.*” liecina par Iekšlietu ministrijas kontroli par aizsardzēm, izslēdzot no to pārvaldes vai ietekmēšanas LAB. Pilnīgā pakļāvība pulka komandierim un aizsargu nodaļu priekšniekiem veidoja galveno atšķirību latviešu un somu, igauņu aizsardzēm, kurām bija sava pārvaldes sistēma un sava autonomija. Secināms, ka aizsardžu ierobežošana lielā mērā pasliktināja to darbību pilsētās, bet laukos tas nebija noteicošais faktors.

30. gadu pirmajā pusē vēl notiek pulciņu veidošanas aktīvā fāze. To darbība pārsvarā aprobežojas ar aizsargu atbalstīšu. Piemēram, 30. gada rīkotajos aizsargu darbības 10. gadadienas svētkos tika likts liels uzsvars uz Aizsardžu pulciņu kulinārajām prasmēm, gatavojot aizsargiem un svētku viesiem svētku pusdienas.¹ Savukārt, „Aizsarga” rakstos 30. gadu otrajā pusē aizvien vairāk parādās ziņas par aizsardžu veidotajiem pasākumiem un izglītojošajām lekcijām, kā arī par aizsardžu dalību dažādos izglītojošosursos. Tas liecina par aizsardžu lomas palielināšanos kultūras jomā. Faktors, kas veicināja aizsardžu darbības paplašināšanos bija arī K. Ulmaņa apvērsums, pēc kura aizsardzes, gluži kā aizsargi, ieguva valdības īpašu labvēlību un atbalstu, kas iepriekšējā desmitgadē bija aprobežojies tikai ar morālu atbalstu.²

4.1. Jelgavas pulka aizsardžu darbība.

Arhīva materiālos un starpkaru presē nav atrodamas skaidras ziņas par visu aizsardžu pulciņu darbības sākumu. Pulciņi sākti dibināt pēc Iekšlietu ministrijas izdotajiem noteikumiem, bet aizsardžu darbība visdrīzāk ir aizsākusies krietni ātrāk. Tā 1924. gadā tiek minēts, ka aizsardzes palīdz nodaļu aizsargiem pasākumu organizēšanā.³ Tomēr, šāda darbība nebija ieguvusi plašus apmērus.

Aktīvākā aizsardžu pulciņu veidošanās notiek no 1927. – 1930. gadam, kuru laikā aizsardžu pulciņi nodibinājās visos pagastos, izņemot 3 Jelgavas apriņķa pagastus.⁴ Vienīgie pulciņi, kuriem ir zināms to darbības sākums, ir Šķības un Elejas pulciņi, ar darbības sākumu

¹ 16. Jelgavas pulks, *Aizsargs*, Nr.8. 1930.- 180 lpp.

²Butulis, I. Sveiki, aizsargi!... - 157.lpp.

³ Mauriņš, E. *16. Jelgavas aizsargu pulks...* - 64.lpp

⁴ Turpat - 69. lpp.

1926. gada 1. februārī. Tiem seko Bukaišu pulciņš – 1. martā.¹ Par pārējiem pulciņiem vienīgi zināmi to Pulka komandiera apstiprināšanas datumi: 1926. gada 28. jūlijā pulka komandieris apstiprina Auces pilsētas un Naudītes aizsardžu pulciņus, 30. augustā Sesavas pulciņu, 27. septembrī Lielplatonēs, 14. oktobrī Zaļenieku un Jaunsvirlaukas, 1. novembrī Vilces un Jaunauces, 9. novembrī Kalnciema un Platonēs, 8. decembrī Bērmuižas, 21. decembrī Garozes un Sņķeres, 1927. gada 13. janvārī Svētes, Vecsvirlaukas un Mežmuižas, 2. februārī Sņpeles, 3. martā Penkules un Vadakstes, 19. maijā Salgales, 11. jūlija Glūdas un Jēkabnieku, 10. oktobrī Ukru, 21. decembrī Dobeles un Tērvetes, 1928. gada 17. janvārī Īles un Līvberzes, 6. februārī Jātņieku divizona štāba, 22. februārī Vecauces, 2. martā Bēnes, 22. martā Rubas, 23. novembrī Pēternieku, 1929. gada 11. janvārī Jelgavas, 5. martā Lielauces un Ozolņieku, 29. aprņlņ Vircavas, 14. jūnijā Valgundes, 1930. gada 29. janvārī Džūkstes aizsardžu pulciņu.² Pēc apskatņtājņiem datņem jāsecņna, ka Jelgavas aprņķņ visaktņvākā aizsardžu rosņba sākusies 1926. gadā, kad pulka priekšņieks apstņprņņāja 16 aizsardžu pulciņus, nākošajos divos gados šņ aktivitāte nedaudz samazināņjās – attiecņgi 1927. gadā apstņprņņāja 12 pulciņus, bet 1928. gadā - tikai septņņus. Ņemot vērā, ka Iekšļietu ministrija „noteikumus par aizsardžu pulciņņ dibņnāšanu pie aizsargu nodaļņm” izdeva tikai 1926. gadā jāsecņna, ka šāda Jelgavas aizsardžu sākotņņjā darbņba nebņja no vadņbas augšas veidota, bet gan pašu aizsardžu iniciatņva.

1929. gada 19. Martā, sakarā ar Jelgavas aizsardžu pulciņa dibņnāšanu, E. Laimiņš savā uzrunā skaidro Jelgavas aizsardžu nozņmi – „... valstņ ir jāvairo morāļiskie spēki, bez kuriem materiāļie spēki vien nespēj nodrošināt tautas eksistenci; tad aizsardzēm jāpauz tās cēļās idejas, kas vadņja Latvijas nacionālo armiju tās pirmās dienās: aizsardzēm jābūt pirmā vietā ne vien valstiskā darbā bet arī privātā un sabiedriskā dzņvē. Viņņm jāaudzņna vesela un stipra jaunā paaudze, no kuras morāļiskā stipruma atkarņgā visas tautas nākotņe.”³

Lai gan Jelgavas aizsargu pulciņš, salņdzņnot ar citiem, dibņnāts samērā vēļu, tas jau no dibņnāšanas sākumiem ir piesaistņjis lielu jauno aizsardžu skaitu. Dibņnot pulciņņ, tajā ieskaitņja 105 aizsardzes, tā padarot to par lielāko atsevišķo aizsardžu pulciņņ visā LAO.⁴

Šāda sieviešu aktņvā dalņba pulciņā liecņna par sava veida sabiedrņbas uzskatu maiņņu. Pirmkārt, jau pati sabiedrņba sāka novērtēt aizardžu darbņbu un nozņmi, piesaistot arī valsts iestāžu atzņņbu. Otrkārt, pašas sievietes bņja tikušas pāri sabiedrņbas aizspriedumiem, ka krietņnām sievietēm nav cienņgi klaiņnot apkārt pa apšaubāmām sievietņu sanāksmēm.

Salņdzņnot iegūto informācijņ no preses izdevuma „Iekšļietu ministrijas vēstņnesis” un I.Butuļa izstrādātā darba ”Sveiki aizsargņ”, jāsecņna, ka jau 1927. gadā Jelgavas aprņķņa

¹ Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...* - 86. lpp.

² Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...* - 86. lpp.

³Iekšļietu ministrijas Vēstņnesis, 1929., 19.marts. Nr.286. - 1.lpp.

⁴ Turpat.

aizsardžu skaits bijis vislielākais Zemgalē un viens no lielākajiem Latvijā – no 1927. gadā Zemgalē dibinātajiem 21 aizsardžu pulciņiem¹, 12 dibināti tieši Jelgavas apriņķī.² Tas liecina par apriņķa iedzīvotāju aktīvo dalības ņemšanu ne tikai aizsardžu pulciņos, bet arī aizsargu pulkā. Par Jelgavas aizsardžu kopējo skaitu 20 gadu otrajā pusē nav precīzu ziņu, bet uz 1934. gadu nodaļās darbojušās kopā 805 aizsardzes.³ 1936. gadā to skaits visā apriņķī tiek lēsts ap 1200.⁴ Arī 1938. gadā aizsardžu skaits praktiski nav mainījies – 1118.⁵ Pēc gada – 1939. gadā aizsardžu skaits palielinājies par 80 aizsardzēm, sasniedzot 1198.⁶ Kā redzams, iesaistīšanās aizsardžu nodaļās 30. gados bijusi populāra. Salīdzinot sīkāk 1934. un 1939. gada datus, var labāk izprast šīs popularitātes raksturu. 1934. gadā Jelgavas aizsardžu pulciņā bija 118 dalībnieces, Aucē 30, Džūkstē 24 un Tetelē 8 aizsardzes.⁷ Salīdzinot šos datus ar 1939. gada datiem, ir novērojama viena raksturīga iezīme – aizsardžu procentuālais pieaugums bija atkarīgs no vietas apdzīvotības. Jelgavā aizsardžu skaits palielinājās 2 reizes, sasniedzot 245 dalībniecēs. Aucē tas palielinājās par 60 %, jeb sasniedzot 50 dalībnieču skaitu, Džūkstētas palielinājas par 30% jeb 12 dalībniecēm. Savukārt mazajā Tekules pagastā procentuālais pieaugums bija neliels- 12,5 %, jeb 1 dalībniece. Šādu pieauguma atšķirību dažādās vietās var skaidrot ar lielo apdzīvoto vietu priekšrocībām – tajās aizsardzes varēja aktīvāk darboties dažādos virzienos, kā arī tās savu mērķu sasniegšanai varēja piesaistīt vairāk līdzekļu. Savukārt, tādās apdzīvotās vietās kā Tekulē, aizsardžu darbība bija netieši ierobežota – tām nenācās tik plašā mērogā iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, līdz ar to šīs nodaļas vietējām sievietēm nelikās tik pievilcīgas. Salīdzinot kopējo aizsardžu skaitu visā Latvijā, kuru vēsturnieks E. Andersons lēš tuvu 12 000,⁸ jāsecina, ka Jelgavas apriņķī aizsardžu skaits bijis izteikti liels – gandrīz uz pusi pārsniedzot vidējo aizsardžu skaitu vienā pulkā. Tas tikai liecina par aizsardžu darbības popularitāti apriņķī.

Salīdzinot ar citu pulku aizsardzēm, var droši apgalvot, ka Jelgavas aizsardžu darbība jau no to veidošanās sākuma 20. gadu vidū un otrajā pusē neaprobežojās tikai ar saimniecisku palīdzību aizsargiem. Jau 1927. gadā Jelgavas aizsardzes pievērsa īpašu uzmanību sanitārajai apmācībai. Tajā pašā gadā Jelgavas apriņķa aizsardžu pulciņi lēma veidot pirmās palīdzības sniegšanas punktus pagastos,⁹ pāris nedēļas vēlāk aizsardzes jau ņēma aktīvu dalību pulka

¹Butulis, I. *Sveiki, aizsargi!*... - 152.lpp.

²*Iekšlietu ministrijas vēstnesis*, 1926, 16. aprīlis, -2 lpp.

³LVVA 3700.f.,1. apr.,673. l., - 257.lp.

⁴16. Jelgavas aizsargu pulks.*Aizsargs*. Nr. 8. 1936. - 126.lpp.

⁵LVVA 3700.f.,1. apr.,763.l., - 2.lp.

⁶Turpat.

⁷LVVA 3700.f.,1. apr.,673. l., - 257.lp.

⁸ Andersons E. *Latvijas bruņotie spēki ...* - 426 lpp.

⁹Aizsargu dzīve. Latvijas Kareivis, 1927, 22. maijs, - 2.lpp.

rīkotajos sanitārajosursos, kurus veiksmīgi pabeidza 58 aizsardzes,¹ bet kopumā šajā gadā kursus pabeigušas 125 aizsardzes.² Sanitāro kursu rīkošana no gada uz gadu turpinājās decembra mēnesī, ar to arī aizsākot gatavošanos nākamajai vasaras lauku mācību sezonai.³

Jelgavas aizsardžu aktīva darbība sākās 30. gadu pirmajā pusē. Salīdzinot pieejamo informāciju par Jelgavas aizsardzēm žurnālā „Aizsargs”, var izdarīt secinājumus par aizsardžu darbības pieaugumu no 1930. – 1939. gadam. Informācija par Jelgavas aizsargu un aizsardžu darbību parādījās sadaļā „Chronicas”, kur bija apkopota informācija par katra pulka militārajām mācībām, svarīgākajiem kultūras un sporta notikumiem attiecīgajā mēnesī. Apskatot visus „Chronicas” rakstus par Jelgavas aizsargu pulku, var noteikt, cik bieži šajos rakstos ir pieminēta Jelgavas aizsardžu darbība. 1930. gadā šajā sadaļā aizsardzes tika pieminētas 3 reizes, 1931. gadā 3 reizes, 1932. gadā 5 reizes, 1933. gadā – 4 reizes, 1934. gadā – 6 reizes, 1935. gadā 6 reizes, 1936. gadā 8 reizes, 1937. gadā 8 reizes, 1938. gadā 10 reizes, 1939. gadā 9 reizes.⁴ No 1930 -1933. gadam aizsardzes pieminētas vispārējā darbības kontekstā, norādot, ka palīdzējušas aizsargu nodaļām pasākumu rīkošanā vai to dalībā. No 1934. gada parādās jau ziņas par atsevišķu aizsardžu pulciņu rīkotajiem pasākumiem vai sanāksmēm. Jāsecina, ka, lai gan lielākā daļa aizsardžu pulciņu bija izveidoti līdz 1930. gadam, ievērtības cienīgu darbību aizsardzes sāka veikt no 30. gadu vidus, sasniedzot to darbības augstāko punktu.

Aizsardžu pulciņa darbība nebija vērsta tikai uz āru – uz apkārtējās sabiedrības izglītošanu un kultūras dzīves attīstību. Aizsardzes regulāri rīkoja savus slēgtos vakarus, kuros notika ne tikai pulciņa turpmākās darbības apspriešana un pavēļu nolasišana, bet arī izglītojošu un audzinošu referātu nolasišana un dažkārt arī lekciju novadīšana. Piemēram, Pulka štāba aizsardžu pulciņa 5. grupa 1940. gada pirmo piecu mēnešu laikā sarīkoja 7 sanāksmes. Sanāksmju saturā ietilpa gan dzejas vakari, gan referātu priekšlasījumi, gan pasīvās gaisa aizsardzības kursi (no 29. aprīļa – 1. maijam). Kopumā jāvērtē, ka aizsardzes šīs sanāksmes ir apmeklējušas ļoti pasīvi – no 15 dalībniecēm tikai viena, visdrīzāk pulciņa priekšiece, ir apmeklējusi visas sanāksmes, 3 aizsardzes nebija ieradušās pat uz vienu sanāksmi, bet pārējās aizsardzes, katra bija apmeklējusi 3 – 4 sanāksmes.⁵ Līdzīgi arī Zaļenieku aizsardžu pulciņa rīkotajās 8 sanāksmēs 1940. gada pirmajā pusē no 31 vienas dalībnieces tikai viena apmeklēja visas, bet katru sanāksmi apmeklēja apmēram 6 aizsardzes.⁶

¹Aizsargu dzīve. Latvijas Kareivis, 1927, 1. jūnijs, - 2.lpp.

²Iekšlietu ministrijas vēstnesis..1928, 24. aprīlis. - 3. lpp.

³ Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks...*-105. lpp.

⁴ Izmantoti žurnāla „Aizsargs” 1930 -1939. gada numuri.

⁵LVVA 3700.f.,1. apr.,286.l., 2.lp.

⁶LVVA 3700.f.,1. apr.,272.l., 3.lp.

Arī 27. marta obligāto sanāksmi apmeklējušas tikai 4 aizsardzes.¹ Secināms, ka lai gan presē aizsardžu darbība vienmēr vērtēta pozitīvi, 30 gadu beigās novērojama aizsardžu pasivitāte.

Būtiska iezīme aizsardžu darbībā bija tā sauktās vakarēšanas ieviešana. Tas bija pulciņa sanāksmes veids, kur aizsardzes pārsvarā nodarbojās ar tematisku priekšlasījumu, pavēļu nolasīšanu un savas darbības organizēšanu. Vakarešanas priekšlasījumu temati variēja, sākot no mājturības, veselības apkopes, nacionālās apziņas audzināšanas, sieviešu lomas sabiedrībā.

Sākot no 30. gadu vidus, Jelgavas aizsargu pulkā reizi gadā sāka atzīmēt aizsardžu dienas. Arī šiem svētkiem bija audzinoši pamācošs raksturs. Par piemēru var minēt 1936. gada 8. augustā rīkotās aizsardžu dienas. To programma bija šāda:

8. augusts.

Plkst.10.00 latviešu biedrībā notiek štāba organizācijas daļas priekšnieka Rapsa lekcija ar tematu „Pašaudzināšana”

Pēc tam seko aizsardžu instruktore Torgani runa par nacionālās apziņas izkopšanu.

No 11:40 – 1230 Lauksaimniecības kameras priekšsēdētāja Dzēves lekcija „Darba devēju un darba ņēmēju attiecības”

No plkst. 14 sāksies LLK mājturības instruktoru lekcijas par dzīvokļu izdaiļošanu, iekārtošanu, par apģērbu un veļu, higiēnu, dzīvokļu kopšanu un kārtības uzturēšanu.

no plkst. 17. Latviešu biedrībā izrāde – Deglava „Vecais pilskungs”

vakarā balle Hercoga Pētera ģimnāzijas laukumā.

9. augusts.

no plkst. 8:00 – 9:00 mākslinieka Bīnes lekcija par Latviskās mājas kultūru.

Pēc tam aizsardzes ņem dalību 4. Zemgales dziesmu svētkos Vienības parkā.²

Pēc programmas var spriest, ka aizsardžu dienām Jelgavā galvenokārt ir izglītojošs raksturs. Šāda svētku uzbūve bija visu pulku rīkotajās aizsardžu dienās. Ņemot vērā iepriekšminēto samērā mazo sanāksmju apmeklētības līmeni, šādi lieli aizsardžu pasākumi var veicināt aizsardžu izglītošanu. Kā arī, šādos svētkos var piesaistīt augstāka līmeņa lektoros, kurus ikdienā aizsardzes nevarēja uzaicināt.

Šajā nodaļā ir skaidrota Jelgavas apriņķa aizsardžu darbība un to nozīme apkārtējai sabiedrībai. Tomēr jāsaprot, ka aizsardžu pulciņi un aizsargu nodaļas lielā mērā deva vairāk tieši pašiem to dalībniekiem, nekā apkārtējai sabiedrībai. Arī dalība aizsardžu pulciņā, gluži kā aizsargu pulkā, deva sava veida prestižu. Tas visvairāk bija raksturīgs tieši pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma. Šāds priviligiēts stāvoklis varēja būt arī būtisks karjeras attīstībai. Teju katram ierēdnim darbība aizsargu organizācijā bija norma, un arī aizsardzēm šāda dalība varēja pavērt jaunas karjeras iespējas.

¹ LVVA 3700.f.,1. apr.,272.l., 3.lp.

²Zemgales Balss, 1936., 10. augusts. Nr.178. -1.lpp.

Secinājumi.

Izpētot 16. Jelgavas aizsargu pulka darbību kultūras jomā, jāsecina, ka pulks visaktīvāko un veiksmīgāko darbību ir veicis 30. gadus. 20. gadus, it sevišķi to pirmo pusi, iezīmē pulka neorganizētība un vienotas vadības trūkums. Par pagrieziena punktu jāmin 1923. gads, kad tiek iecelts pulka pirmais komandieris, kurš aizsāk pulka struktūras sakārtošanu.

Pulka kultūras darbību var iedalīt 3 posmos:

Pirmais posms ir no to izveides 1919. gada beigām līdz 1925. gadam. Šis laiks iezīmē pulka veidošanu, galvenokārt drošības uzturēšanas darbību. Bet šajā laikā arī parādās pirmie nodaļu rīkotie pasākumi, tomēr tie nav vienoti organizēti un vēl nevar runāt par Jelgavas aizsargu pulku kā kultūras dzīves galveno attīstītāju. Aizsargu nodaļu mērķis nav attīstīt apkārtnes kultūras dzīvi, dalība tajā galvenokārt nodaļām sniedz finansiālus ieguvumus, kas ir būtiski nodaļu attīstībā. Sabiedrības atbalsts aizsargiem ir dažāds. Valsts līmenī notiek diskusijas vai aizsargiem vispār būtu jāpastāv, bet laukos nodaļu popularitātes līmenis gadu no gada pieaug. Tas lielā mērā saistīts ar lielo kara veterānu dalību aizsargos, kuri ir cienjami vietējā sabiedrībā.

Otrais posms no 1925. gada līdz 1934. gadam saistāms ar pulka kā militāras vienības izveidi un organizētu darbību kā militārajā, tā kultūras jomā. Par pilnīgi funkcionējošu pulku tas kļūst, sākot ar 1925. gadu. Ar šo gadu arī novērojama plašāka un veiksmīgāka pulka darbība kultūras jomā. Sākot ar 1925. gadu būtiski pieaug vietējo iedzīvotāju atbalsts aizsargiem. Ievērojamu daļu aizsargu budžetā sastāda vietējo iedzīvotāju, uzņēmumu un biedrību ziedojumi. No 1925. – 1933. gadam pulks aizvien aktīvāk iesaistās sabiedriskajā dzīvē. Nodaļu rīkotie sarīkojumi pulkam dod pienācīgu peļņu. Šajā laikā par aizsargu nodaļu kultūras darbību pilnā mērā atbild pulka komandieris, kurš koordinē nodaļu darbību, kā arī aizsākās aizsardžu pulciņu un pašdarbības grupu veidošanās. Atšķirībā no pirmā attīstības posma, 20. gadu beigās aizsargi aizvien vairāk darbojas kultūras jomā bez mērķa nopelnīt. Tiek veikts gan sabiedriskais darbs, gan tiek vākti ziedojumi pieminekļu atjaunošanai un celtniecībai, trūcīgo ģimeņu atbalstīšanai.

Trešo posmu aizsāka 15. maija apvērsums, pēc kura, gluži kā visai organizācijai, arī Jelgavas aizsargu pulkam novērojams uzplaukums. Šis ir pulka darbības attīstītākais punkts. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem ir novērojama valdības atbalsta palielināšanās. Tas nav bez iemesla – valdība aizvien vairāk ietekmē pulka darbību, aizsargu organizācija kļūst par vienu no K. Ulmaņa autoritārā režīma ideoloģijas galvenajiem nesējiem. Arī Jelgavas aizsargu pulkā ir novērojams Iekšlietu ministrijas ietekmes pieaugums, galvenokārt tas izpaužas ar priekšlasījumu tematu noteikšanu.

Jāsecina, ka Jelgavas pulka aizsargi izvērta aktīvu kultūras darbību arī ārpus to nodaļu robežām. Pulks aktīvi piedalījās un rīkoja apriņķa līmeņa pasākumus. Tas veicināja gan lauku pagastu savstarpēju sadarbību, gan arī lauku reģiona integrāciju visa apriņķa un Jelgavas pilsētas kultūras dzīvē. Daudzi aizsargi ieguva iespēju piedalīties plašākos pasākumos gan galvaspilsētā, gan kaimiņvalstīs. Tāpat ar aizsargu palīdzību, apriņķa nodaļās viesojās viesmākslinieki, par piemēru minot Dailes teātra grupu, kas uzveda izrādi Aucē. Salīdzinot Jelgavas pulku ar citiem Zemgales pulkiem, var droši apgalvot, ka Jelgavas pulks bija viens no aktīvākajiem kultūras dzīves attīstītājiem. Tomēr no Jelgavas aizsargu pulka tālu neatpalika arī Bauskas un Tukuma pulki. Tas arī apliecina turīgās zemniecības nozīmi pulku attīstībā.

Nozīmīgākais aizsargu devums ir tieši lauku pagastos. Aizsargu nodaļas nereti ir vienīgās, kas savos pagastos rīko kādus pasākumus. Tādēļ tās, aizpildot kultūras dzīves vakuumu pagastos, iekustināja lauku pagastu sabiedrisko dzīvi. 30. gados pagastu kultūras dzīves attīstībā liela loma bija arī aizsargu namiem, kuri kalpoja par tuvākās apkārtnes saietu namiem. Rīkotie regulārie lasījumi, veicināja patriotiska noskaņojuma veidošanos.

Jelgavas pulka izpētē ir saskatāmi arī ne tik pozitīvi aspekti. Pirmkārt, pulka dalībnieki ieguva privilēģētu stāvokli sabiedrībā, kas it sevišķi 30. gadu otrajā pusē veicināja sabiedrības noslāņošanos. Tāpat aizsargu rindās bija izplatīts alkoholisms, kuru pulka priekšniecība nespēja pilnībā apkarot.

Lai gan aizsardžu darbība Jelgavas apriņķī kopumā vērtējama pozitīvi, izvērtējot iegūto informāciju, secināms, ka pulciņiem ir trūkušas kopīgas darbības vadlīnijas. Tam par iemeslu biju aizsardžu pārvaldes trūkums, kas veidojies LAO un LAB konflikta rezultātā. Bieži liels nopelns aizsardžu darbībā bija atsevišķu aizsardžu priekšnieču aktivitātei. Aizsardžu darbība veicināja lauku pagastu iedzīvotāju konservatīvo uzskatu maiņu – ja vēl 20. gadu pirmajā pusē sievieti redzēja tikai kā mājsaimnieci, tad 30. gados aktīva sieviešu sabiedriskā darbība bija norma.

Šajā pētījumā ir iezīmēti galvenie pulka kultūras darbības virzieni, tomēr pētījums nesniedz pilnīgu pārskatu pār Jelgavas aizsargu pulka kultūras aktivitātēm. Šī pulka izpētē nākotnē pētniekiem vajadzētu pievērsties atsevišķai aizsardžu darbības izpētei, tāpat vērtīgi būtu izskatīt aizsargu namu problemātiku, ņemot vērā dažādu autoru atšķirīgi sniegto informāciju.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts.

Avoti.

Arhīva materiāli.

1. LVVA 3700.f., 1. apr., 41. l.(Pulka komandiera pavēles Vadakstes aizsargu nodaļai par 1923., 1924., 1925., 1926., un 1927. gadu)
2. LVVA 3700.f., 1. apr., 126. l. (polka komandiera pavēles un sarakstes ar nodaļām darbības jautājumos 1928. -1939. gads)
3. LVVA 3700.f., 1. apr., 272. l. (Pulka štāba aizsardžu pulciņa 5 grupas sanāksmes 1940. gadā)
4. LVVA 3700.f., 1. apr., 286. l. (1940. gads pulka štāba aizsardžu pulciņa 2. grupas semināri, sanāksmes)
5. LVVA 3700.f., 1. apr., 428. l. (1935. gada Vircavas nodaļas aizsargu nama pārbūve)
6. LVVA 3700.f., 1. apr., 551. l.
7. LVVA 3700.f., 1. apr., 652. l. (Dažādu aizsargu nodaļu dokumenti)
8. LVVA 3700.f., 1. apr., 673. l. (Pulka komandiera sarakste ar nodaļām darba jautājumos, statistika)
9. LVVA 3700.f., 1. apr., 702. l. (Dažādas ziņas par pulka darbību un statistika)
10. LVVA 3700.f., 1. apr., 763. l. (Jelgavas pulka saimnieciskās lietas. uz 1939. gadu)
11. LVVA 3700.f., 1. apr., 942. l. (Emburgas pagasta aizsargu 1923. gada kases grāmata kases grāmata)
12. LVVA 3700.f., 1. apr., 943. l. (Štāba kases grāmata)

Publicētie vēstures avoti.

1. Mauriņš, E. 16. *Jelgavas aizsargu pulks 1919. -1929.* Jelgava, 1930.
2. *Likumi un noteikumi par aizsargu organizāciju.* Rīga. Aizsargu štābs. 1938.

Prese.

Žurnāls „Aizsargs”.

1. 16. aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1940, Nr. 2. 126. lpp.
2. 16. Jelgavas aizsargu pulkam. *Aizsargs*. 1930. Nr. 3. – 106.lpp
3. 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr. 1. 56. lpp.
4. 16. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*,1934, Nr.2/3 - 74.lpp.
5. 16. Jelgavas aizsargu pulks.*Aizsargs*. Nr. 8. 1936. 126.lpp.
6. 16. Jelgavas pulks, *Aizsargs*, Nr.8. 1930.180 lpp.
7. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1936, Nr. 4. 284.lpp.
8. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1936, Nr. 9. 614. lpp.

9. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr. 3. - 109.lpp.
10. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1937, Nr.1. 56.lpp.
11. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1938, Nr. 6. 448. lpp.
12. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1938, Nr. 7/8. 542.lpp.
13. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1939, Nr. 1. 49.lpp
14. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1939, Nr. 3. 215. lpp.
15. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*, 1932, Nr. 10. – 463.lpp.
16. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. 1936, Nr. 9. - 614.lpp.
17. 16. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. 1939, Nr.3. - 215.lpp.
18. *Aizsargs*, 1930. Nr.4.-170.lpp.
19. *Aizsargs*, Nr.12.1924. 404. lpp.
20. Aizsargu nama atklāšana. *Aizsargs*., Nr. 10/11. 1932.868.lpp.
21. Formas tērpu iegāde. *Aizsargs*, 1924, Nr. 6. 188.lpp.
22. Jelgavas aizsargu pulka 10 gadu svētki. *Aizsargs*. 1930. - 200.lpp.
23. Jelgavas aizsargu pulka Mežmuižas nodaļa. *Aizsargs*.1931, Nr. 3. 117. lpp.
24. Jelgavas Aizsargu pulks. *Aizsargs*, 1931, Nr. 6. 250. lpp.
25. Jelgavas aizsargu pulks. *Aizsargs*. Nr. 6. 1931. - 250.lpp.
26. Jelgavas pulks, *Aizsargs*. Nr. 7. 1925. 273. lpp.
27. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. 1937, Nr. 5. - 366.lpp.
28. Jelgavas pulks. *Aizsargs*. Nr. 7/8. 1937. 529. lpp.
29. Mežmuižas aizsargu jātnieku 10 gadu svinības. *Aizsargs*,1930, Nr. 10. 421. lpp.

Latvijas kareivis.

1. Aizsargu svinības Jelgavā. *Latvijas Kareivis*, 1925, 9. jūnijs.2-3.lpp.
2. Aizsargu dzīve. *Latvijas kareivis*, 1926, 25. augusts. 3.lpp.
3. Aizsargu dzīve. *Latvijas Kareivis*, 1927, 22. maijs. 2. lpp.
4. Aizsargu dzīve. *Latvijas Kareivis*, 1927, 1. jūnijs. 2.lpp.
5. Aizsargu dzīve. *Latvijas kareivis*. 1930, 18. jūnijs. 2. lpp.

Zemgales balss.

1. Svinību gaita Jelgavā 14. un 15. maijā. *Zemgales Balss*,1936., 14. maijs.
2. *Zemgales Balss*,1937.,5. jūnijs Nr.123. 1.lpp.
3. Jelgavai jāņem Bauska par priekšzīmi. *Zemgales Balss*, 1936., 8. jūnijs, 2. lpp.
4. *Zemgales Balss*, 1936., 10. augusts. Nr.178. 1.lpp.
5. *Zemgales Balss*, 1938., 13. augusts Nr.181. 4. lpp.

6. *Zemgales Balss*, 1938., 7. septembris Nr.202. 5.lpp
7. Sestdien iesvētīs Jelgavas aizsargu namu. *Zemgales balss*, 1939.

Iekšlietu ministrijas vēstnesis.

1. *Iekšlietu ministrijas vēstnesis*, 1926., 16. aprīlis.
2. Iekšlietu ministrijas Vēstnesis, 1929., 19.marts. Nr.286. 1.lpp.
3. *Iekšlietu ministrijas Vēstnesis*, 1931., 9.jūnijs, Nr.491. 1. lpp.
4. Iekšlietu ministrijas vēstnesis..1928., 24. aprīlis.3.lpp.

Citi izdevumi.

1. Aizsargi. *Valdības Vēstnesis*, 1924, 27. oktobris. 1.-2.lpp.
2. *Valdības Vēstnesis*, 1933.,15. jūnijs Nr.131. 3.lpp.
3. *Jaunākās ziņas*, 1939., 9. septembris, Nr. 201. 3.lpp.
4. *Rīts*,1934, 12. oktobris, Nr.48. - 4.lpp.

Literatūra.

1. Andersons E. *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, Toronto, 1983.
2. Bērziņš, A. *Labie gadi: Pirms un pēc 15. maija*. Ņujorka. Grāmatu draugs, 1963.
3. Butulis, I. *Aizsargu jautājums Latvijas Saeimā (1922. - 1934.)*. Latvijas arhīvi, 1997, Nr.1.
4. Butulis, I. *Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas. I*. Latvijas Vēsture, 1992, Nr. 4.
5. Butulis, I. *Latvijas aizsardzes(1923-1940)*, Latvijas Vēstures institūta žurnāls, 1997, Nr. 2.
6. Butulis, I. *Latvijas Aizsardzības biedrības veikums Latvijas Aizsargu organizācijas izveidē (1923. - 1928)*. Latvijas Vēsture, 1996. Nr.3.
7. Butulis, I. *Latvijas Aizsargu I kongress – robežšķirtne Latvijas Aizsargu organizācijas vēsturē*. Latvijas Vēsture, 1995. Nr.2.
8. Butulis, I. *Latvijas Aizsargu organizācijas tiesiskie līkloči (1919-1940)*. Latvijas Vēsture, 1994. Nr.4..
9. Butulis, I. *Sveiki, aizsargi! Aizsargu organizācija Latvijas sabiedriskajā dzīvē 1919.-1940. gadā*, Rīga, Jumava, 2011.
10. Butulis, I. *Lai šajā zemē mūžam skan ir mūsu valoda, ir dziesmas. I*. Latvijas Vēsture, 1992, Nr. 4. 29.lpp.
11. *Jelgava: Tūristu vadonis*. Jelgava. FR.TENNE&FR.KĪVERTS. 1932.
12. *Jelgavas apriņķis*. Rīga. Latvijas lauksaimniecības kamera. 1936.

13. Lācis, A. *Ozolvīru pulki*, Linkolna. 1974.
14. Lociks, A. *8. Daugavpils aizsargu pulks un tā darbība kultūras un sporta jomās (1923 – 1940)*. Maģistra darbs, Rīga, 2010.
15. Maldups, A. *Apriņķu un pagastu apraksti*, Valsts statistiskā pārvalde, Rīga, 1937.
16. Petrovska, I. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma un tā ideoloģijas atspoguļojums žurnālos Aizsargs un Sējējs no 1936.- 1940. gadam*. Maģistra darbs. Rīga. 2007.
17. Ščerbinskis, V. *Aizsargu klaušu dienests 1918.-1920.gadā*. Latvijas Vēsture. Jaunie un jaunākie laiki, Rīga. 2007.
18. Šilde, A. *Latvijas vēsture 1914–1940: valsts tapšana un suverēnā valsts*. Daugava. Stokholma, 1976.
19. Tomašūns, A. *Jelgavas novada vēstures ainas*. Izglītība. Jelgava. 1993.

Interneta resursi.

1. Ciganovs, J. *Latviešu sieviešu palīdzības korpuss Neatkarības kara laikā*, [pieejams: <http://www.sargs.lv/Vesture/Vesture/2013/11/12-01.aspx#lastcomment>]
2. *Jelgavas rajona vēsture* [pieejams: <http://www.jrp.lv/lv/37/?print=1>]
3. *Kultūras definīcija* [pieejams: <http://vesture.eu/index.php/Kult%C5%ABra>]
4. *Skaidrojošā vārdnīca: Kultūra* [pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=kult%C5%ABra>]

16. Jelgavas aizsargu pulka struktūra (1930).*

*

Stāba bataljons				1. bataljons			2. bataljons				3. bataljons				Jātnieku divizons		
Tehniskā auto rota				1. Rota	2. Rota	3. Esk.	4. Rota	5. Rota	6. Rota	1. Esk.	7. Rota	8. Rota	9. Rota	2. Esk.	4. Esk.	5. Esk.	6. Esk.
bruņoto auto vads	vieglo auto vads	smago auto vads	motociklu vads	Aizsargu nodaļas													
apsardzības komanda				Naudītes, Dobeles, Auru un Penkules	Bērzmuižas, Sīpeles, Džūkstes, Līvberzes	Šķības un Tērvetes	Vircavas, Svētes un Glūdas	Valgundes, Ozolnieku un Kalnciema	Salgales, Garozes, Teteles un Pēternieku	Jaunsvirlaukas un Vecsvirlaukas	Auces pilsētas, Lielauces un Īles	Sniķeres, Bēnes un Ukru	Rubas, Jaunauces nodaļas	Vadakstes un Bukaišu	Sesavas, Elejas, Lielvircavas	Zaļenieku, Jēkabnieku, Platones	Vīlces, Mežmuižas un Lielblātones
sakaru komanda																	
saimniecības komanda																	

*Avots - Mauriņš, E. 16. Jelgavas aizsargu pulks: 1919. -1929. Jelgava, 1930. - 115. lpp.

Bakalaura darbs „16. Jelgavas aizsargu pulka kultūras aktivitātes (1923-1940)”
izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Andis Rubeniņš/...../05.2014.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. hist. Ilgvars Butulis /...../05.2014.

Recenzents: Dr.hist. Aivars Stranga

Darbs iesniegts05.2014.

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

..... 2014. prot. Nr....., vērtējums..... (.....)

Komisijas sekretārs: